

פרשת ואתחנן

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

לאחר סיפור תלאות ישראל במדבר מספר משה על תחנונו לה' להכנס לארץ ישראל בהמשך אנו לומדים שנית על מתן תורה. וגם: 'שמע ישראל' והנהגות ארץ הקודש

בפרשה הקודמת תיאר משה רבינו בפני הדור החדש הנכנס לארץ את כל מסעות אבותיהם במדבר, שהגורמים להם היו חטאי בני ישראל, בראש וראשונה עוון המרגלים שלולי הוא היו בני-ישראל נכנסים לארץ מיד. בתחילת פרשת השבוע מספר משה כיצד עלה בדעתו כי לאחר שהנהיג את העם בכיבוש ארץ סיחון קיווה שבכל זאת יזכה להכנס לארץ יחד עם בני-ישראל, כשם שהיה עמהם בתחילת כיבושה; "ואתחנן אל ה' . . . אעברה נא ואראה את הארץ הטובה..." - משה מבקש מהקב"ה שיבטל את עונשו, אך הקב"ה אינו מוותר: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". כל מה שנשאר למשה לעשות הוא לעלות ל"ראש הפסגה" ולראות משם את הארץ. עיקר משימתו כעת היא להכשיר את העם לקראת כניסתם לארץ כאשר בראשם המנהיג הבא - יהושע.

המצוות - ערובה לחיים טובים

מכאן ואילך ממשיך משה בדברי חיזוק ומוסר לשמירת המצוות והאמונה בה' אלוקי ישראל, כשבמרכז דבריו הוא חוזר על עשרת הדיברות. "ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנוכי מלמד אתכם . . . למען תבואו ובאתם וירישתם את הארץ". קיום המצוות הוא הערובה לחיים טובים ומתוקנים, במיוחד כאשר מגיעים לארץ החדשה, כמוזכר בהמשך הפרשה: "ושמרת את חוקיו ואת מצותיו . . . למען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלוךך נותן לך כל הימים".

לא תוסיפו ולא תגרעו: זהו אחד הדברים היסודיים בשמירת התורה, שבהיותה ספר חוקים שנתקן ע"י אלוקים - לא כשאר חוקי העמים ותורתיהם שנקבעו בידי בני-אדם - אינה ניתנת לשינוי. למשל: תפילין "תקניות" הן אלו שארבע מפרשיותיה של התורה מונחות ב"קופסא השחורה" שלהן ובשום אופן אין להוסיף פרשיה חמישית. כן הוא בכל המצוות: יש ללבוש ציצית עם ארבע קצוות ולא חמש; ליטול בסוכות ארבעה מינים, לא פחות ולא יותר; וכדומה. לכן חשוב, יותר מכל, ללמוד את התורה, לקיים בפועל את הנאמר בה ולהורישה לדורות הבאים - "ושמרתם ועשיתם כי היא חוכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים ... והודעתם לבניך ולבני לבניך".

יש לזכור את המעמד הגדול של מתן התורה בהר סיני, בו דיבר האלוקים ישירות אל בני-ישראל מתוך האש, ולהיזהר מעשות פסל, תמונה או כל צורה המשמשת כביטוי וסמל לאלוהים. כמו כן אין לעבוד או להשתחוות לשמש ולירח, שהרי גם הם בסך הכל יצוריו של הקב"ה ופועלים על-פי ציוויו.

בעומדם לפני הכניסה לארץ מזהיר משה את העם שאם לא ישמרו על מצוות התורה ויעבדו פסלים ואילילים אחרים יגלו מעל אדמת הארץ הקדושה והקב"ה יפיצם ויזרם לבין אומות העולם. שם, בגלות, יזכרו את הימים בהם הוציאים הקב"ה מארץ מצרים; נתן להם את התורה ונלחם עבורם בעמים גדולים וחזקים עד שהכניס אותם לארץ. או אז יבינו "כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד".

ערי מקלט בעבר הירדן המזרחי

פרשת ואתחנן

באמצע דברי ההתעוררות מפסיק משה כדי לקבוע את הערים המיועדות לאותם אלה שרצחו בלא כונה (בשגגה) וברחו מפני נקמת משפחת הנרצח הרוצה לגאול את דמו. מאחר שהוא עצמו לא נכנס לארץ קבע משה כ"ערי מקלט" רק את הערים בעבר הירדן המזרחי שנכבשו בדרך לארץ ישראל.

עשרת הדיברות

משה חוזר על עשרת הדיברות שהם דברי הברית בין הקב"ה לישראל. הדברים נאמרו לא רק ליוצאי מצרים אלא לכל בני העם היהודי עד סוף כל הדורות, שהרי כל נשמות ישראל עמדו במעמד מתן-תורה על הר סיני. בני-ישראל שמעו רק את שתי הדיברות הראשונות ולאחריהן פנו אל משה בבקשה שיגש רק הוא לשמוע את דבר ה', מאחר ואין ביכולתם לעמוד בפני הקול האלוקי היוצא מתוך האש הגדולה והם חוששים לחייהם.

פרשת "שמע"

המשך דברי משה הם המקור לקריאת שמע שאנו קוראים מספר פעמים בכל יום ובה טמונות מספר מצוות חשובות:

"שמע ישראל . . ה' אחד" - מצוות אחדות ה'.

"ואהבת את ה' אלוהיך" - מצוות אהבת ה'.

"ושננתם לבניך" - מצוות לימוד תורה.

"ודברת בם . . בשכבך ובקומך" - מצוות קריאת שמע, פעמיים ביום.

"וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך" - מצוות תפילין.

"וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" - מצוות מזוזה.

כללי ההתנהגות בארץ

משה ממשיך להזהיר את בני-ישראל מפני הסכנות האורבות להם מבחינה רוחנית בכניסה לארץ והדרך להתגבר עליהן. כן, דוקא לאחר שיקבלו את הארץ וייטב להם חושש משה שישכחו את הנותן להם כל זאת.

ובכן, לאחר שינצחו את כל העמים יושבי הארץ חל עליהם האיסור להתחתן איתם או אפילו לתת להם אפשרות לחנות בארץ, אחרת ישנה סכנה שבני-ישראל ילמדו ממעשיהם ומעבודת האלילים שלהם.

לפיכך; מן הרגע שיכנסו לארץ עליהם לשרוף, לנטוץ ולשבר את כל הפסלים והמזבחות של הגויים.

העונש - יגיע למפירי החוקים: "ומשלם לשונאיו..." ואילו השכר - זה מובטח למקיימים את המצוות: "שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור".

יכולת ההתחדשות היהודית

הפרשה פותחת בפנינו את עולם התפילה ומתוכו עולה תפילתו המיוחדת של משה רבנו. תפילה עבור כל אחד ואחד מאתנו, עד הדור האחרון. הפרשה נותנת כלי חשוב להתחדשות רוחנית

הקדמה

השבת הקרובה היא אחת השבתות הגדולות של השנה. לאחר תקופת בין המייצרים, אחרי תשעה באב,

פרשת ואתחנן

אנו מגיעים למסגרת זמן של שבעה שבועות מיוחדים שמסתיימים בראש השנה. בשבע השבתות הקרובות אנו קוראים שבע הפטרות של נחמה אשר מגיעות לאחר החורבן הגדול של תשעה באב. הראשונה שבהם מהנביא ישעיה ועל שמה נקראת השבת הקרובה, שבת'נחמו', "בְּנַחֲמוּ בְנַחֲמוּ, עַמִּי--יְאִמֵּר, אֶלְקִיכֶם" (ישעיה מ' א').

בתוך כך, פרשת 'ואתחנן' היא אוצר גדול של לימוד פנימי הקשור ישירות לענין הנחמה. נחמתו הפרטית של כל אדם והנחמה הכוללת של כל עם ישראל. ביחד עם הלימוד של הפטרת 'נחמו' נפתח השבוע פתח לשינוי יסודי בחיי האדם. כשהכל כבר מופנה אל הרגע הגורלי שבו תוכרע השנה הבאה, ראש השנה הממשמש ובא.

הפרשה פותחת בתפילתו הגדולה של משה רבנו, "וְאַתְּחַנֵּן, אֶל-ה', בָּעֵת הַהִוא, לֵאמֹר". בקשתו של משה שתינתן לו הרשות להיכנס אל ארץ ישראל למרות הגזירה שנגזרה עליו. אחד הנושאים המרכזיים של הפרשה הוא ענייני התפילה. נעסוק בו מההיבט הכללי, וגם נראה כיצד תפילתו של משה רבנו נוגעת בכל אחד מאתנו באופן אישי. מצד הפנימיות, מה באמת פעל משה רבנו בתפילתו? האם התפלל בעד עצמו? מדוע, על פניו, נראה שתפילתו לא נענתה?

בפרשה גם מופיעות, בפעם השניה בתורה, עשרת הדיברות וכתובה בה גם קריאת 'שמע ישראל' ומצות אהבת השם, יסודות הרוח הגדולים של חיינו. נראה כיצד הדברים האלה מתקשרים לענין הנחמה ולתקופה בה אנו חיים.

כוחה של תפילה

במדרגתו הגבוהה, אומר דוד המלך, "וְאַנִּי תַפִּלָּה" (תהילים ק"ט ד'). תפילה היא כח חזק מאוד, אחד מ"כלי הנשק" הכי חזקים שלנו. הנביא אומר, "אֶל-תִּירָאֵי תוֹלַעַת יַעֲקֹב" (ישעיהו מ"א י"ד) - מה תולעת כוחה בפיה, כך עם ישראל, כל הכח שלנו נמצא בפה. התפילה יכולה לבקוע רקיעים, לעלות לשורש השורשים ולפעול בשורש, ממש לשנות את המציאות בשורשה. אדם צריך ללמוד להתפלל. אדם צריך להתפלל כל הזמן, בלי הפסקה, עד שכולו תפילה, "וְאַנִּי תַפִּלָּה".

כידוע, תפילתו של משה רבנו אינה מתקבלת והוא לא זוכה להיכנס לארץ ישראל. אולם, חשוב שנדע, אומר הרב שליט"א, שכל תפילה, אפילו תפילה שלא נענתה, עושה בנין. כל תפילה פועלת משהו. לרוב אנחנו לא רואים מה. אבל בסופו של דבר, נראה ששום דבר לא היה לחינם. כל תפילה היא חשובה מאוד. אומר האריז"ל, מיום שנברא העולם ועד לביאת משיח אין תפילה אחת דומה לחברתה, לא אצל אדם פרטי ולא בכל העולם כולו. כל יום זה זמן אחר, הארה אחרת, האדם עצמו שונה.

בפרשה, משה רבנו מלמד אותנו מה זאת תפילה, כיצד לגשת לתפילה, כיצד להאמין בתפילה, כיצד לא להתייאש בתפילה. אדם בן מאה ועשרים עומד ומתפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות, כמניין, 'ואתחנן'. אומר ה'מגלה עמוקות' שבכל תפילה היה לו עניין חדש, טיעון חדש, למה הוא צריך להיכנס לארץ ישראל. תארו לכם שיש משהו שאנו רוצים כל כך, האם יש בכוחנו להיות דבוקים ברצון עד כדי כך שנאחז בתפילה בצורה כזאת?

הכנה לתפילה

תנאי חשוב לתפילתו של אדם שיהיה באחדות עם כלל ישראל. כותב האריז"ל, אדם שבא להתפלל, חייב לקבל על עצמו מצות 'ואהבת לרעך כמוך' לפני התפילה, אחרת לא יהיה לתפילתו שום כח. צריך גם לומר בתפילתו שהוא מתפלל, בשם כל ישראל. ראה לכך, שכל הבקשות בתפילת שמונה עשרה הן בלשון רבים. אין תפילת יחיד. יש תמיד רק את כלל ישראל.

מסביר הרב שליט"א, תפילה אמיתית זה כשהאדם מסלק את עצמו, את ה'אני' שלו מכל העניין. כמו שאומר דוד המלך, "וְאַנִּי תַפִּלָּה", אני כולי תפילה. הוא מבוטל לתפילה, ה'אני' שלו לא נמצא בתוך העניין, יש רק עם ישראל והשכינה הקדושה. אחד שיכול להעיד על עצמו שאין לו שום אינטרסים אישיים בתפילה, כל מה שהוא מתפלל, הוא מתפלל על אחרים, אז בודאי שהתפילה שלו מתקבלת. כי כל

פרשת ואתחנן

המתפלל על חברו, תפילתו נענית תחילה. כמו שאמרו בגמרא, "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה" (מסכת בבא קמא).

כהכנה לתפילה, חסידים ראשונים היו שוהים שעה שלמה לפני התפילה כדי להכין את עצמם, לכוון ליבם למקום, כדי שהלב יהיה פנוי. אם אדם נכנס ישר מכל העסקים שלו, בעיקר בתפילת מנחה, שלעיתים יוצאת ממש באמצע יום העבודה, אז הוא ימשיך את עסקיו גם בתפילה, ליבו לא יהיה פנוי למקום. הוא יאחז בסידור ובמקום שהסידור יעשה סדר, הוא רק יזכיר לו את כל ה"סידורים" שיש לו לעשות. התפילה תהיה המשך לכל המחשבות והעסקים שלו. אבל חסידים ביקשו שליבם יהיה פנוי מכל הבלי העולם הזה רק לתפילה. הם נהגו תפילה לפני התפילה, שתהיה כוונתם למקום, שהלב יהיה פנוי - פנוי ממחשבות ומטרדות העולם הזה.

בנוסף, בכל יום כשאדם בא לבית הכנסת הוא אומר בכניסה, "ואני--גרב חסדך, אבוא ביתך; אשתמחו אל-היכל-קדשך, ביראתך" (תהילים ה' ח'). הוא לא ישר נכנס לביה"כ, אלא נכנס באימה ויראה לביתו של הקב"ה. אח"כ לפני התפילה הוא מתבונן כמה דקות לפני שהוא פותח את הפה. כמובן, הוא משקיע כח בתפילה עצמה, מכוון בתפילה בשמות, בכוונות הפשוטות. בכך איכות התפילה גדלה מאוד והוא יכול להגיע לדרגה גבוהה מאוד של תפילה. הרב שליט"א אומר שלמעשה יש עולם של תפילה. זה לא שהאדם עכשיו נשאר במקומו והוא מתפלל, אלא הוא ממש נכנס לעולם אחר, עולם של תפילה שתמיד עומד וקיים.

מתנת חינם

ישנן עשרה לשונות של תפילה: עטירה, פצירה, צעקה, זעקה, וכו'. תפילתו של משה רבנו בפרשה היא בלשון תחנונים, "ואתחנן, אל-ה'". רש"י מפרש, "אין חנון בכל מקום, אלא לשון מתנת חנם. אף ע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם". הלשון הזאת של תחנונים, זו בקשה של מתנת חינם. זאת דרכם של הצדיקים בתפילה. הם אינם תולים במעשיהם הטובים, אלא מבקשים מתנת חינם.

אומר הרב שליט"א, משה רבנו יכול להגיד, רבונו של עולם, התפילה שלי חייבת להתקבל, מפני שאני לא מתפלל על עצמי, רק על כבודך וכבוד עם ישראל. אבל הוא לא אומר אפילו את זה, הוא רק מבקש מתנת חינם.

רקיעים

אמרנו בהתחלה שתפילה מסוגלת לבקוע רקיעים. מה זה רקיעים? ידוע מהספרים הקדושים כי המרחק מהארץ עד הרקיע הוא 500 שנה. מהלך הרקיע עצמו זה עוד 500 שנה. גם המהלך גם בין רקיע לרקיע זה 500 שנה. יש שבעה רקיעים ויש שמונה אווירים ביניהם. יוצא שיש ט"ו (15) פעמים ת"ק (500) המדרש אומר שמשה רבנו התפלל תקט"ו (515) תפילות. רמז לכך שהתפילות שלו בקעו את כל הרקיעים. בתפילתו, משה עלה את כל השבעה רקיעים והגיע לשלמות התפילה. מעבר לזה, זה המקום שחייבים לענות לתפילתו, לכן לשם הקב"ה לא נתן לתפילתו להיכנס, "ויאמר ה' אלי, כב-לך--אל-תוסף דבר אלי עוד, בדבר הזה".

תפילה היא עליה רוחנית, זמן של דבקות. כולנו מחפשים עליה רוחנית. נבוכדנאצר מלך בבל אמר, "אעלה, על-במתי עב; אדמה, לעליון" (ישעיהו י"ד י"ד). נבוכדנאצר היה בשגעון גדלות. אמרו לו מהשמים, מי אתה בכלל? רק המרחק מהארץ לרקיע הראשון זה 500 שנה. בשביל עליה רוחנית, צריך להשתנות. אדם שמתנהג כמו בהמה ורוצה להיות בעל מופתים, זה לא פועל. בעולמות הרוחניים יש חוקים. דומה ודומה נדבק.

אומר הרב דסלר זצ"ל ("מכתב מאלהיו"), אדם שהיה עושה עבודה 500 שנה בכוחות עצמו, עבודה של שינוי פנימי מהותי, היה מגיע רק לרקיע הראשון. ישנן אמנם הרבה דרכים רוחניות שמטיפות לשינוי רוחני, אבל, האמת היא, שבלי סיעתא דשמיא, אי אפשר לעשות שום שינוי מהותי. בדרך הטבע, אדם צריך

פרשת ואתחנן

7500 שנה כדי להשתנות ולהדבק בעליון. אבל חז"ל אמרו, "בא לטהר מסייעין אותו" (מסכת יומא). אם אדם עושה פה תנועה קטנה לשינוי, אז מקדמים אותו גם מלמעלה. חשוב שאדם לא יחשוב שהוא זה שעולה לבד ובוקע רקיעים. כל מה שיש לאדם זה מהקב"ה, מתנת חינם. זה היחס בין העבודה שלנו לשכר והעזרה שאנו מקבלים משמיים. לכן הצדיקים מתפללים, 'אוצר מתנת חינם חוננו'.

הבנת השורשים

אמרנו שתפילתו של משה לא היתה בעד עצמו, אלא הוא היה מבוטל כלפי עם ישראל. בעזרת דבריו המאירים של הרב שליט"א, ננסה להתבונן בפנימיות הענין ולראות עד לאן הגיע תפילתו של משה רבנו, עבור כל אחד ואחד מאתנו.

כדי להבין זאת, צריך לחזור חזרה אל האדם הראשון, היצור הראשון שנברא והיה כלול מכל הנשמות של כל הדורות. כיון שהיה כלול מכל הנשמות, כשהוא אכל מעץ הדעת, כל הנשמות היו שותפות באכילה הזאת. החטא הזה הביא חורבן לעולם. אחרי שחטא, הקב"ה קרא לו, "אַיִכָּה" (בראשית ג' ט') - לשון 'איכה' (כמו מגילת'איכה' שקוראים בתשעה באב). בחטא הזה נמצא השורש לכל הצרות שבאו לעולם, עד שנולד מזה גם חורבן בית המקדש.

אדם הראשון היה התחלת האנושות, אבל זאת היתה התחלה שנתקלקלה. עד שבאה התחלה חדשה תחתיה, אברהם אבינו. כתוב, "אַלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, בְּהִבְרָאָם" (בראשית ב' ד'). אמרו חז"ל, אל תקרא 'בהבראם' אלא 'באברהם', שכל הבריאה הייתה לתיקון של אברהם. כתוב על אברהם, "וַיֵּטַע אֶשְׁלָל, בְּבֶאֱרַ שְׁבַע" (בראשית כ"א ל"ג). הרב שליט"א מסביר, אברהם אבינו נטע עץ אחר, עץ חדש, לא אותו העץ שקלקל אדם הראשון. יצחק ויעקב עזרו לו בנטיעת העץ ומשם מתחיל עץ החיים.

עץ הדעת ועץ החיים

עץ זה לשון עצה, לשון התבוננות. אדם הראשון התבונן במקום שאסור לחקור. כתוב, "במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות" (מסכת חגיגה). אדם הראשון קיצץ בנטיעות. כתוב, "כָּבֹד אֱלֹקִים, הַסֵּתֶר דָּבָר; וְכָבֹד מַלְכִים, חֶקֶר דָּבָר" (משלי כ"ה ב'). כבוד אלוקים זה החלק שאסור לחקור, זה נקרא עצמות הבורא. לעומת זאת, מחשבת הבריאה והמקום שחייבים לחקור זה נקרא כבוד מלכים, אלה הם מעשי הבורא. הנחש אמר, "וְהִיִּיתֶם, כְּאֱלֹקִים, יָדְעִי, טוֹב וְרָע" (בראשית ג' ה'). הוא רצה להכניס בו מחשבות של חקירה במקום שאסור לחקור, והצליח.

לעומת זאת, מסביר הרב שליט"א, האשל של אברהם זה עניין של אמונה פשוטה וחזקה. אמונה שמבוססת על מידות טובות. אמונה שיש בה גם חקירה, אבל זאת חקירה בכבוד מלכים, במעשי המלך, במקום שמותר. באשל הזה החלה בניית עולם של אמונה. אדם הראשון בחר בעץ של דעת טוב ורע, אברהם אבינו נטע עץ של אמונה.

מפת דרך אישית

אומר הרב שליט"א, היופי האמיתי הוא, שלכל אחד יש את האשל שלו, יש לו את המפה שלו מיום שנברא עד עת פקודתו, עד סוף הדורות. האדם יכול ללכת במפה הזאת בדרך ישרה או לא ישרה. כמו שקורא לזה הזוהר הקדוש, דרך קצרה ארוכה, או דרך ארוכה קצרה. בכל מקרה, הוא חייב ללכת לפי המפה. המפה הזאת מופיעה בכל מיני דרכים. אחד המקומות שיש לאדם מפה זה בכף היד שלו, יש עץ שכתוב איפה האדם צריך ללכת - זו תורה שלמה, ליודעי דבר. בכל אופן, אדם צריך ללכת לפי המפה שלו, אדם לא יכול לברוח מזה. השאלה היא איך ילך.

חיזוק עץ האמונה

אמרנו שיצחק ויעקב עזרו לאברהם בבניית העץ החדש. משה רבנו הוא זה שחיזק את האשל של אברהם עם התורה שהביא. אבל, כשהאשל הזה נחלש וכדי שהאשל הזה יחזיק מעמד במשך הדורות, צריך כח

פרשת ואתחנן

של תפילה שיחזק אותו. תפילה היא הכח שמחדש את הכל. ממש כפי שבמעשה בראשית הצמחים והדשאים המתונו עד שהתפלל עליהם אדם הראשון ורק אז צמחו, כך משה רבנו פעל בתפילתו שבעץ הזה יהיה כח שמחדש את נעוריו של העץ בכל עת שצריך, לכל הדורות. זאת אומרת, אפילו אם העץ הולך ליפול ח"ו, הכח הזה מתחדש ומרענן ובונה אותו מחדש. לפעמים יהודי טועה בדרך, הוא לא יודע איפה הוא נמצא, מאבד את דרכו במפה, עד שהוא מקצץ בענפים שלו עצמו.

העניין הוא שבאמת על פי רב, האדם במו ידיו, עוקר את האילן שלו, הולך והורס ענף אחר ענף, ולכן יש צורך לנטוע בו כח של התחדשות. הכח הזה, מסביר הרב שליט"א, נקרא, 'הנקודה היהודית העתידית'. יש נקודה יהודית של עבר ויש נקודה יהודית עתידית. מה זאת אומרת? הקב"ה נותן באדם נשמה, אבל היא ממש נקודה לא ניכרת, שנמצאת בלב היהודי. בגיל שלוש עשרה, בקיום התורה והמצוות, היא מתעוררת. העבודה הרוחנית של תורה ומצוות מתחילה להבעיר את הגחלת הרדומה וזו מתחילה לבעור כשלהבת. זה התהליך הראשוני, הראשית של היהודי, נקודת העבר, הנקודה שאיתה נברא. אבל אח"כ, כשמקלקל, צריך גם את ה'נקודה היהודית העתידית', שממנה יבנה העתיד שלו, וזה, כאמור, בא מכוחה של תפילה. כיצד?

המעשה של משה

בתפילתו, משה רבנו הכין את כל הנקודות הפרטיות, של כל עץ פרטי, של כל אחד ואחד מעם ישראל. לכן יש לו כל כך הרבה תפילות ונימוקים בתפילה. הוא אומר שצריך להיכנס לארץ כדי לעשות את העץ האמיתי. העץ האמיתי של כל יהודי נמצא בארץ ישראל ונבנה ממצוות הקשורות לארץ. 'סדר זרעים' בגמרא, זה המקום שכל יהודי זרוע. כמו שאומרים בתפילה, "זרוע צדקות, מצמיח ישועות", שם נמצא כח הצמיחה, כח הישועה. אבל לא כל אחד יודע שיש בו את הכח הזה.

משה רבנו הוא שורש הנשמות, כנגד שישים רבוא, מכיל בעצמו את כלל ישראל, הוא נוטע את השורש של עץ העתיד. שאפילו שהעץ ילך ויטייבש, תמיד יהיה כח להצמיח אותו מחדש מהלחלוחית הנוטרת. בזכות תפילתו של משה, הלחלוחית לעולם לא תתייבש לגמרי. בתפילתו של משה רבנו קיים הכח הזה עבור כל יהודי, תמיד, לכל הדורות.

הכח של 'ואתחנן'

לכן כתוב, "וְאֶתְחַנֵּן, אֶל-ה', בָּעֵת הַהִוא, לֵאמֹר" - 'לאמר', שיגידו הלאה. לא מה שאני אמרתי, אלא שמכח מה שאמרתי, מזה תמיד תהיה האפשרות להתחלה חדשה. שכל יהודי שיתעורר ויפתח באחד הימים את פיו בתפילה, אפילו שהוא לא ידע איך להתפלל, התפילה שלו תתחבר לתפילתו של משה, שהתפלל בשבילו, באותה השעה, בעת ההיא, ומזה הוא יוכל להצמיח את עצמו מחדש ויוכל לבנות את האילן הפרטי שלו מחדש. אפילו שמצבו הרוחני ירוד ביותר והוא נמצא רחוק, רחוק מבורא עולם, הוא יכול לשוב ולצמוח מחדש.

'ואתחנן' בגימטריה זה תפילה וגם גימטריה שירה. מתי זה שירה? מתי שמתחבר עבר, הווה ועתיד. מתי שמתעוררת נקודת העתיד ומתחברת עם נקודת העבר והיהודי קם לתחייה, חוזר ומתחבר עם מקור החיים.

תפילת משה כן בענתה

נשאר עוד ענין לברר. משה התפלל להיכנס לארץ ישראל. אם תפילתו של משה היתה כה מושלמת, כיצד יכול להיות שלא נענה? אומר הרב שליט"א, משה כן נענה, הוא כן זכה להיכנס לא"י, אבל, בצורה עקיפה. משל למלך שהיה לו אוצר גדול ורצה לשולחו לבנו מעבר לים. המלך חשש לשלוח את זה עם שליח אחד. מה עשה? חילק את האוצר לחלקים קטנים וכל יום היה שולח חלק עם שליח אחד. עד שלבסוף היה לבנו את כל האוצר הגדול. כך הקב"ה לא היה יכול להכניס את משה רבנו לא"י בבת אחת, משום שמדרגתו של משה היתה כזאת שזה היה מביא את גמר התיקון, דבר שהעולם עוד לא יכול היה לסובלו. לכן יש התפשטות של משה בכל דור. הקב"ה חילק את נשמת משה והוא מכניס אותו לאט, לאט,

פרשת ואתחנן

לארץ, עד לביאת משיח, שזה גמר התיקון, שכל נשמת משה תיכנס. כתוב, 'מה שהיה הוא שיהיה', הגואל הראשון הוא הגואל האחרון. בכל דור יש צדיק הדור שבו מתגלה הניצוץ של משה, שאצלו מתגלה כל תורת משה. כתוב בתיקוני זוהר, שלפני ביאת משיח יבוא משה רבנו עוד פעם ויפרש את התורה כולה, בדרך הפנימיות, בדרך הסוד. נשמת משה לא נעלמה מהעולם ותפילתו אכן נענתה.

סוף דבר

לאחר שהבנו שהמהות האמיתית של תפילת משה היתה לנטוע את יכולת ההתחדשות בכל יהודי, ניתן עכשיו לנסות לחבר בין הדברים. כתוב בתהילים, "פָּנֵה, אֱלֹהֵי תְּפִלַּת הָעַרְעָר; וְלֹא-בָזָה, אֶת-תְּפִלָּתָם. תִּכְתֹּב זֹאת, לְדֹר אֶחָד" (תהילים כ"ב). אומר ה"נתיבות שלום" (נ"ש על התורה), יש כאן מסר פנימי אלינו, הדור האחרון - גם אם אתה מרגיש יבש כמו צמח המדבר, כמו ערער, ללא שום לחלוחית, גם אם נראה שלאחר אלפיים שנות גלות עם ישראל יבש לגמרי, עדין בורא עולם חפץ בתפילתנו. בכח הפרשה, בכח התפילה הנצחית של משה, השבת הזאת יכולה לשוב ולהתעורר בלבנו אותה 'נקודה יהודית עתידית' מחייה, השמורה בתוך תוכו של כל יהודי.

עשרת הדיברות הכתובות בפרשה הן חידוש הבריאה מבראשית, גילוי מחודש של עשרה מאמרות שאיתן נברא העולם. עשרת הדיברות הנקראות מיד אחרי החורבן של תשעה באב מעידות גם על חידוש המציאות. כמו שאחרי חטא העגל ושבירת הלוחות הראשונים קיבלו עם ישראל את הלוחות השניים, כך אחרי החורבן של תשעה באב, אנחנו מקבלים בכל שנה מחדש את כח ההתחדשות בעצם החזרה על עשרת הדיברות.

בפרשה גם מתגלה שיאה של האהבה האנושית, הציווי שמופיע בפרשה מיד לאחר הייחוד של קריאת 'שמע ישראל', "וְאָהַבְתָּ, אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ בְּכָל-נַפְשְׁךָ, וּבְכָל-מְאֹדְךָ". התעוררות וחידוש של הקשר בינינו לבין בורא עולם.

כשהנביא אומר, "נִחַמְנוּ בְּחַמּוֹ, עַמִּי", הוא בא ומזכיר לנו ששורש הנחמה, היציאה מהמקומות הצרים והקשים בחיינו, הרפואה לכל הייסורים, באה מעצם ההכרה שאנחנו "עַמִּי". אנחנו בניו של בורא עולם. עבדים, זאת מדרגה שיש בה שינויים. אבל, בניו זה תמיד בניו. גם אם אני מרגיש רחוק, הקשר מעולם לא ניתק. הלחלוחית קיימת וממנה יכול עכשיו לנבוע מעין חדש של מים חיים.

מה הועילה למשה ראיית הארץ בלי להכנס לארץ ולקיים מצותיה

בקשת ממני 'ואראה את הארץ הטובה אני מראה לך את כולה שנאמר ויראהו ה' את כל הארץ (רש"י) .

פלא עצום וכי זה היתה בקשתו של משה לראות את הארץ הרי הגמ' במסכת סוטה אומרת "דרש רבי שלמאי וכי מה נתאוה משה להכנס לארץ? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה אלא כך אמר משה להקב"ה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקימין אלא בארץ ישראל אכנס אני לארץ ישראל כדי שיתקומו המצוות על ידי הרי שכוונת משה היתה רק בשביל לקיים את המצוות ואם כן מה הועיל לו לראות את הארץ מראש הפסגה?

ועוד יש להקשות מרש"י במסכת ברכות אמר רבי אלעזר גדולה תפילה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים כמשה ואע"פ כן לא נענה אלא בתפילה שנאמר עלה ראש הפסגה אל תוסף דבר אלי והיכן נענה הרי את בקשתו להכנס לארץ לא נענה?

ולמרות שבגמ' במסכת סוטה מובא שזכה שאע"פ שלא נכנס לארץ עצם זה שראה את הארץ הקב"ה חישוב לו שקיים את כל המצוות מ"מ היכן רמוז מזה שהקב"ה אמר לו עלה ראש הפסגה שתפילתו נענתה?

פרשת ואתחנן

הפנ"י מביא שלושה פירושים נפלאים בביאור הענין:

א.הבטחה זו נרמזה במילים "רב לך" אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה והמילים רב לך משמעותם טמונה ההבטחה לתת לו רב טוב הצפון לצדיקים לעתיד לבוא (מהרש"א בחידושי אגדות למסכת סוטה).

ב.שמעצם זה שלא יעלה לארץ ויקיים את ציווי ה' רק בגלל זה יזכה לשכר גדול שיקויים בו מה שנאמר "לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות" שקיבל שכר על זה שנמנה עם מתי מדבר ונקבר מחוץ לגבולותיה של ארץ ישראל

ג.ע"פ דברי הגמ' במסכת שבת אמר רב אמי (שבת ס"ג.)אפילו חישב לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה והרי לא יתכן שאדם יקבל שכר עלהמחשבה כמו המעשה כי מי שעושה המצווה יש לו שכר בפועל אע"פ שלא יתכווין לעומק המצווה כי אין אדם שיכול לכוין בשלימות למצווה שהרי חמישים שערי בינה נבראו בעולם ומשה רבינו הענק שבענקים לא זכה אלא למ"ט שנאמר ותחסרהו מעט מאלוקים ועל השער האחרון כתוב עין לא ראתה אלוקים זולתך אולם כאשר אדם מקיים את המצווה בפועל זוכה לחמישים שערים שהרי עשה את דבר המלך.

ולפי זה אפשר להסביר בצורה נפלאה שמשה רבינו נתאוה להכנס לארץ בפועל בשביל לקיים את המצוות בפועל ועל זה נצטער שלא יוכל לזכות במחשבה כמו בעשייה

ועל כן השיב לו הקב"ה עלה ראש הפסגה ושא עיניך וראו וכפי שדרשו חז"ל (ילקוט שמעוני ואתחנן) עלהפסוק ויראהו ה' את כל הארץ שנתן הקב"ה כח בעינו של משה לראות מה שעין לא יכולה לראות שלפני מותו יתקיים בו עין לא ראתה אלוקים זולתך שבחיינו זכה לאותו חלק בנשמה הנקראת יחידה שהיא שער החמישים ואפילו במחשבה בלבד קיבל את שכרו מושלם בכל חמישים השערים!

ישיבת ארץ ישראל ואכילת פירותיה אמצעים לעבודת ה'

ואתחנן אל ה' (ג, כג)

אומרת הגמ' (סוטה יד.) "דרש ר' שילא: מפני מה נתאוה משה ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה מוא צריך?

או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר מדה: הרבה מצוות נצתו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל - אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן ע"י "

"הכתב סופר" בפירושו על התורה שואל: שאלת הגמ' צריכה ביאור.

מהו הלשון "וכי לאכול מפריה הוא צריך" והרי לכאורה היה צריך לשאות וכי לאכול מפריה הוא רוצה, וגם כפל הלשון לאכול מפריה ולשבוע מטובה אומר דרשיני

ואפשר להבין את הדברים ע"פ דברי הרמב"ם שאומר שכל הברכות המוזכרות בתורה וכן ישיבת א"י מטרה אחת להן: שלא יהיו לנו שום הפרעות וטרדות העלולות להפריע לנו בעבודת ה'. רואים איפה שהשפע והברכה וכן ישיבת א"י מהווים הכנה והכשרה לעבודת ה'.

כמו שאנו גם מברכים בברכת מעיין שלוש " לאכול מפריה ולשבוע מטובה" שע"י אכילת פירות א"י נוכל לרומם את נפשינו בארה"ק ולהחכים עצמינו בתורה, שהרי "אווירה דא"י מחכים".

תכלית זו של אכילת פירות א"י מיותרת הייתה אצל משה רבינו ע"ה שבמדרגתו הרוחנית הגבוהה יכול

פרשת ואתחנן

היה להגיע לשלמותו הרוחנית גם בחו"ל. א"כ לא היה לו איפה צורך בקדושת א"י וא באווירה המחכים.

וגם לשובע פירותיה לא נזקק כיוון שכל הדאגות והחסרונות לא הפריעוהו בעבודת ה'.

ושאלת הגמ' "וכי לאכול מפריה ולשבוע מטובה הוא צריך" מובנת א"כ כך: וכי ענק רוח כמשה רבינו זקוק היה לאכילת פירות א"י כדי לרומם את נפשו?

וע"ז באה התשובה: שצריך היה ליכנס לא"י כיוון שרצה לקיים את המצוות התלויות בארץ. וע"ז התחנן והרבה תפילה

ואתחנן על ה' - מדוע התפלל משה דוקא כמניין ואתחנן?

הפני יהושוע עושה חשבון יפה מנין שמשה התפלל תפילות כמנין ואתחנן ומדוע.

"והיינו לפי מאי דאיתא במדרש ובפרש"י בחומש בפרשת ואתחנן אל ה' **בעת ההיא** פירש"י: 'לאחר שכבש ארץ סיחון ועוג אמר דמיתי שמא הותר הנדר' נמצינו למידים שלפני זה לא היה פתחון פה למשה להתפלל שיכנס לארץ ישראל כיון שהיה ע"י שבועה של הקב"ה באומרו '**לכן** לא תביאו' **ולכן** לשון שבועה היא, עד שהגיעה העת לומר שמא הותר הנדר והיינו ע"י כבישת ארץ סיחון ועוג כמו שמצינו בפרשת דברים שאמר הקב"ה למשה ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש וגו' היום הזה אחל תת וגו' ויש במדרש ובפרש"י שכפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה כו' נמצא שלפ"ז מאותו יום ואילך היה פתחון פה למשה להתפלל ולומר שמא הותר הנדר.

ודיבור זה בכל פרשה זו היה בט"ו באב כדאיתא בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכ"א ע"א) דהיינו ביום שכלו בו מתי מדבר דכתיב 'ויהי כאשר תמו' (ע"ש בפרש"י ותוס') וא"כ צא וחשוב: מן ט"ו באב עד ז' באדר יום שמת בו משה, כשתחשוב החדשים על הסדר אחד מלא ואחד חסר עולה **מאתיים** יום (דהיינו ד' מלאים וג' חסרים ועוד ז' ימים) ואם היה מתפלל משה בכל אותן ימים **ג' תפילות** בכל יום היה **שש מאות** תפילות, רק שידוע שבשבת אין היחיד שואל צרכיו וא"כ **כשתסיר כ"ח שבתות** (שהיו באותן ימים של מאתיים יום) נשאר **מאה שבעים ושתיים ימים**, - כפול **ג' תפילות** בכל יום הרי **תקי"ו** אמנם שתפלת **ט"ו בעצמו** כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום ולא בלילה א"כ באותו יום ט"ו לא היה מתפלל כי אם שתי תפלות **הרי לך חשבון מכון שתקט"ו תפלות התפלל משה מאותו יום ט"ו באב עד יום מותו שהוא ז' באדר** שמת בו **בשעת מנחה** (כדאיתא במדרש), כן נראה לי נכון. ובדרוש העליתי עוד שזה פירוש הפסוק 'רב לך אל תוסף דבר אלי עוד' שאילו התפלל משה עוד תפלה אחת שהם תקי"ו ועולה ו' פעמים כמנין אלקים היה ממתיק בזה ו' בתי דינין האמורין בפרק במה בהמה והיה נענה בתפלתו, לכך אמר לו 'אל תוסף דבר'."

נחמו נחמו עמי

בהסבר כפל הלשון מובא משל לשני אנשים שנטשו את נשותיהם ונסעו למרחקים.

האחד - הלך מחמת דחקו לבקש לו מחיה לפרנסתו, והשני היה עשיר גדול, אבל אשתו היתה אשת מדנים ולכן עזב אותה והלך לארץ מרחקים יחד עם העני.

ויהי כי ארכו להם הימים ולא היה לנשותיהם שום ידיעה מהם מרוב הדרך, הלכו הנשים לדרוש את פי

פרשת ואתחנן

הסוחרים המחזרים בעיירות אולי יש להם ידיעה מבעליהן, והנה בא סוחר אחד ובישר לשתייה: ראיתי את בעליכן ודיברתי עמהם וגם נתנו לי אגרות אליכן. הנשים ביקשו שיתן להם את האיגרות, אך הוא אמר להן שאין לו פנאי כעת לחפש את המכתבים והבטיח שלמחרת יתן להם המכתבים.

אשת העשיר הלכה לביתה בשמחה, אבל אשת העני הפצירה בו מאד שיחפש אחר האיגרת ויתן לה. שאל אותה הסוחר: מדוע את מפצירה בי יותר מחברתך ששמחה והלכה לביתה?! ענתה האשה: יש הבדל רב ביני לבין חברתי, היא יושבת בביתה שלוחה כי הון מועושר בביתה, והסיבה שבעלה עזב אותה מחמת ריב וקטטה שהיו ביניהם, וכל דאגתה היא שמא בעלה עדיין כועס עליה, ולכן עתה ששמעה שבעלה שלח לה איגרת, די לה במה שנודע לה שבעלה חפץ בה וישוב אליה, אבל אני, עניה וחסרה, משתוקקת מאד לדעת מה כותב בעלי, האם כבר מצא לו מקור פרנסה?

כך אומר הנביא לבני ישראל: "נחמו" - דבר זה בלבד עשוי לנחמכם, כי "נחמו עמי יאמר אלוקיכם" - הקדוש ברוך הוא שולח לכם דברי נחמה ומכריז כי אלוקיכם הוא - זוהי הנחמה הגדולה ביותר בגלות, שיש תקווה.&

ט"ו באב

במשנה בסוף מסכת: "אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לביש את מי שאין לו. כל הכלים טעונים טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים...".

חז"ל מנו ששה אירועים היסטוריים הקשורים לט"ו באב:

א. יום שפסקו בו מתי מדבר: בתלמוד ירושלמי מתואר שבכל ערב תשעה באב הודיע משה רבינו שיצאו לחפור קברים. בלילה היו ישנים בקברים אותם חפרו לעצמם, ובבוקר היו קמים ומוצאים שחסרו מהמנין חמשה עשר אלף שמתו בליל תשעה באב. בשנה האחרונה של הגזירה שנגזרה כתוצאה מחטא המרגלים שלא יכנסו לארץ, גם עשו כך, אך בבקר קמו וראו שלא נפקד איש ולא מת אף אחד. סברו שאולי טעו בחשבון ימי החודש. משהגיע ט"ו באב - ליל הירח המלא, הבינו שהונש תם וחגגו את סיומו. ביום זה חזרה הנבואה למשה וזה היה גם סימן לסיום גזירת נדודי דור המדבר ופתיחת תקופת דור באי הארץ.

ב. הותרו השבטים להנשא זה לזה: בסוף פרשת מסעי מסופר שלבקשת בני שבט מנשה בעניין בנות צלפחד, נקבע שבת יורשת נחלה תתחתן רק עם חתן משבטה כדי שנחלה לא תעבור בין השבטים. בכניסת ישראל לארץ נתבטל האיסור.

ג. הותרו נישואין עם שבט בנימין: מעשה פילגש בגבעה המובא בספר שופטים, גרם למותה. בני ישראל נלחמו בבנימין ונדרו לא להתחתן עם בני שבט בנימין. צעירי בנימין מצאו את הדרך והגיעו אל כרמי שילה, כנאמר: "ויצו את בני בנימין לאמר לכו וארבתם בכרמים, וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחולות, ויצאתם מן הכרמים וחספתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימין". התקופה של בציר הענבים היתה בט"ו באב שבו בוטלה הגזירה.

ד. יום שפסקו לכרות עצים למערכה: כשעזרא ונחמיה עלו מבבל לבנות את הבית השני, מצאו את הארץ שוממה. עציה נעקרו על ידי האויבים והיה מחסור בעצים לבנין הבית ועבור המערכה לצורך נדבת המזבח. נדבת העצים נחשבה לנדבה גדולה וכל הזוכה במצוה הביא קרבן שנקרא 'קרבן העצים' מתוך שמחה גדולה. היום האחרון לכריתת העצים מידי שנה היה בחמשה עשר באב, לפי שהעצים הכשרים למזבח

פרשת ואתחנן

חייבים להיות יבשים וללא תולעים, ומט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה ואינה מייבשת את העצים הכרותים במהירות ונכנסים בהם תולעים ונפסלים למזבח, והיות וביום זה השלימו את המצוה בכך שהיו העצים מוכנים למערכה עד הקיץ הבא, עשו אותו יום שמחה. סיבה נוספת לשמחה ביום זה, היות ובשל העיסוק בכריתת עצים לא יכולים היו ללמוד תורה, משסיימו את העבודה שמחו על הזמן הפנוי.

ה. יום שביטל הושע בן אלה פרדיסאות: כשקרע ירבעם בן נבט את מלכות ישראל מירושלים, העמיד עגלים בדם ובבאר שבע והיה מביא לשם את העם שיעבדו עבודה זרה. עיני העם היו נשואות רק לבית המקדש שבירושלים, ועקב כך העמיד ירבעם "פרדיסאות" - מחסומים ושומרים בכל הדרכים המובילות לירושלים שלא יעלו לשם ויעבדו את ה' וישתחוו למלך יהודה שבירושלים. המחסומים הוסרו בט"ו באב, עת עלות הושע בן אלה מלוך על ישראל.

ו. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה: כשהחריב אדריאנוס את ביתר, התעלל בהרוגים באכזריות נוראה, ובגופות החללים גידר כרם גדול שהיה לו מכל רוחותיו. לאחר זמן בא מלך אחר והתיר להביא את ההרוגים לקבורה, ואותו היום היה חמשה עשר באב. באותה שעה תקנו חכמים ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון. 'הטוב' - שלא הסריחו, 'והמטיב' - שניתנו לקבורה. אותה ברכה תיקנו גם לשותה יין משובח, זכר לאותו הנס שהיה אצל כרם היין.

השמחה הגדולה במילואה של הלבנה ביום ט"ו באב היא מפני שבני ישראל נמשלו ללבנה, ויום זה מסמל את שיא העלייה שלאחר הצער והירידה הגדולה של ימי בין המצרים ותשעה באב.

ט"ו באב משמש בהלכה כיום האחרון לנטיעה וכל נטיעה לאחר מכן נחשבת לנטיעה של השנה הבאה, וכגון, לצורך "נטע רבעי" מהראוי להקדים ולנטוע לפני שעובר ט"ו באב.

לא פחות, לא יותר

"אקסיוז מי, פנה תייר באנגלית לתימני קשיש, "אולי אתה יודע היכן המלון הקרוב."? התימני סימן לו שאינו מבין את השפה. התייר ניסה בשנית בשפה הצרפתית, ובפעם השלישית אפילו ביידיש, אך לשווא. התימני משך בכתפיו כאומר 'אני לא מבין אותך'.

"מארי סעדיה, פנתה אליו אשתו לאחר שהתייר הלך לנסות את מזלו במקום אחר, "אולי באמת הגיע הזמן שתלמד שפה נוספת? זה יעזור לך בחיים."

"מה פתאום,!" גיחך סעדיה בביטול. "התייר הזה יודע שלוש שפות! זה עזר לו במשהו..."???

שני פסוקים נכתבו בפרשתנו בסמיכות זה לזה, וכדאי להתבונן בתוכם:

א. "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם ולא תגרעו ממנו."

ב. "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם - חיים כולכם היום." את הציווי הראשון שלא להוסיף על המצוות שנצטוונו, יכולים אנו להבין, משום שכולנו רגילים לפתגם שהפך לאזהרה מוכרת: "כל המוסיף - גורע."!

אבל עדיין יש מה להעמיק בו: מה מקור הדרישה לא לשנות מאומה מציוויי התורה. ברור הדבר שאין מדובר פה בעריצות שלטונית, חלילה, או ברצון לשליטה אבסולוטית, שקיימת בידיו של בורא העולם ממילא. מה, אם כן, מסתתר בעומקו של פסוק זה?

פרשת ואתחנן

דבר נוסף, חז"ל מספרים לנו בגמרא שקיסר רומי ביקש מרבי יהושע בן חנניה לראות בעיניו את אלוקים. לאחר שהקיסר התעקש, הציבו רבי יהושע בחודש תמוז מול השמש הלוהטת ואמר לו: "הסתכל בשמש", מובן מאליו שהקיסר נכשל במשימה. הסביר לו רבי יהושע: "השמש, אחת מברואיו של בורא העולם היא. אינך יכול למקד את מבטך בגלגל החמה בריכוז, וברצונך להיות מסוגל לראות את אלוקים.?!"

כולם מודעים לעובדה המדעית שאילו התרחקה השמש מעט מן הגלובוס, או אילו התקרבה אליו מעט - היינו כולנו נידונים לקור מקפיא או ללהט איום, על אחת כמה וכמה שלא ניתן לגעת בה. איך, אם כן, ניתן להעלות על הדעת שאפשרי הדבר להידבק בו יתברך?

ביאורם של דברים כך הוא: בתורה הקדושה ישנם רמ"ח (248) מצוות עשה ושס"ה (365) מצוות לא תעשה, כנגדם יש בגוף האדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים.

'תורה' מלשון 'הוראה', הקב"ה רוצה להיטיב עם בני האדם שברא בעולמו, לכן נתן להם הוראות לצליחת החיים עלי אדמות בצורה הטובה ביותר. לא זו בלבד, אלא שפירות השכר על המצוות ניתנים בעולם הזה, והקרן קיימת ומצפה לעולם הבא לשלם מתן שכר בצורה רוחנית וזכה - הטובה הרבה יותר מהנאות העולם החומרי.

חולה שקיבל מרשם מרופאו, עליו לציית להוראות נטילת התרופה בדיוק רב, ואילו חלילה יחליט החולה להתחכם או לנסות אופציה אחרת - ייתכן שלא ירפא מחוליו. זהו נתון שכולם מבינים ומסכימים עמו.

כך גם מצוות התורה הן מצפן מדויק ומטען אנרגטי לאדם במשעולי החיים היומיים (שבת, קיום מצוות כתפילין וציצית); בתסבוכות רגשיות (עזוב תעזוב עמו, ואהבת לרעך כמוך); בהתמודדות מול התנהגות לא נאותה בסביבתו (לא לנקום ולא לנטור); ומול פיתויי היצר הרע שממתין לו בכל הזדמנות מעבר לפינה ויוצר אשליות על מנת להפיל את האדם במלכודותיו (לימוד התורה והמוסר).

אילו ינסה האדם להוסיף מצוות על אלו שנצטוו בהן, וקל וחומר אם יוריד ממצוות התורה, הריהו כחולה שיחליט על דעת עצמו לשנות את הרכב הכדורים שהוא נוטל לרפואתו. במקרה הטוב זה יסתיים ללא נזק, ובמקרה הרע איננו רוצים לדמיין...

גם תקנות חכמי הדורות שכביכול נוספות על התורה, אינן אלא גדרות וסייגים לשמור שלא תהיינה חלילה פרצות בציוויים שקיבלנו מסיני. גם החגים שנוספו על ידיהם כפורים, חנוכה וד' תעניות - מציינים הם מאורעות שאירעו לאבותינו וטומנים בחובם מסר רלוונטי אף לימינו אנו, אך לא מדובר בהוספה.

ייתכן שללמוד שפה נוספת, בניגוד לדעתו של סעדיה, תהיה זו החלטה מועילה ומעשית. אך לנסות להידבק בבורא העולם באמצעים אחרים ממה שנתן לנו הוא בעצמו - זו פעולה שלא תניב פרי. רק כשניצמד להדרכתו של מי שאמר והיה העולם ונקיים את מצוותיו - נגיע לשלמות רוחנית ולאפשר הפנימי שלנו.

כעת נבין גם את לשון הפסוק: "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם - ככל שתדבקו יותר באדיקות בהוראותיו והדרכתיו, כך "חיים כולכם היום- " איכות החיים שלכם תהיה מרוממת ונעלה יותר.

פרשת ואתחנן

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (ג,כג)

פירש רש"י דאין ואתחנן אלא לשון של מתנת חנם.

ונראה דהטעם שמשם רבנו ביקש מתנת חנם, דהנה מצינו אצל אברהם שנאמר לו (בראשית טו, א) 'אל תירא אברהם אנוכי מגן לך שכרך הרבה מאד', וא"י ע"כ במדרש (והובא שם ברש"י) ד'אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קיבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברהם, 'שכרך הרבה מאד'.

כמו"כ י"ל על משה רבנו בעד הנה סמך על שכרו וסבר דמחמת כן יכנס לארץ, אך לאחר שכבש את סיחון ועוג בהשגחה מיוחדת, כמו שנאמר (לעיל ב, כה) 'היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך'. ולאחר שזכה לכך נתיירא משה שקיבל כבר את שכרו ולכן ביקש רק מתנת חנם.

השיבו הקב"ה 'רב לך', אל תירא עדין לא איבדת את שכרך ושכרך הרבה מאד, אלא אעפ"כ 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה' כי אינך יכול להכנס לא"י.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (ג,כג)

ואתחנן אין חנון בכל מקום אלא לשון של מתנת חנם, אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם וכו'. (רש"י).

יש לדקדק מהו הלשון 'מתנת חנם' והלוא כל מתנה היא בחינם, דאילו בשכר אין זה מתנה.

וי"ל, דהנה א"י בגמ' (גיטין ב) 'אי לאו דאית ליה הנאה מיניה לא יהיב ליה מתנה'. ומבואר, דאף בנתינת מתנה יש הנאה לנותן, וכתב הרא"ש (שם פ"א סי"ט) 'דרגילות הוא כמה פעמים שאדם נותן לקרובו או לאוהבו אע"ג דלא עבד ליה נוח נפשיה מעולם, אבל אין דרך אדם לשחרר עבדו אי לאו דעבד ליה נוח נפשיה טובא'.

ובזה אפשר לפרש את הלשון דמתנת חנם. דאע"פ שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים שהם יגרמו להנאה לנותן וע"ז ירצה ליתן את מתנתו לכל הפחות כעבד כנעני דעבד נוח נפשיה לאדונו, ובעבור זה משחררו, כ"ז אין תולין במעשיהם אלא מבקשים מתנת חנם. דהיינו מתנה בלא שיעשו נוח נפשיה לנותן

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (ג,כג)

'בעת ההיא' לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר. (רש"י).

ולכאורה אם הותר הנדר מדוע עליו לבקש עוד 'אעברה נא', הלוא אין כבר נדר האוסר.

אלא, מצינו דשני פעמים נגזר על משה רבנו שלא יכנס לארץ, דמלבד הגזירה שנגזרה עליו בחטא מי מריבה 'לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם', ונגזר עליו כבר קודם לכן כאשר אמר לקב"ה 'למה הרעות לעם הזה', השיבו הקב"ה 'עתה תראה אשר אעשה לפרעה', (שמות ו, א) ופירש"י 'עתה תראה וגו' הרהרת על מדותי לא כאברהם וכו' לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ'.

פרשת ואתחנן

משה רבנו היה סבור דהגזירה שנגזרה עליו בחטא מי מריבה הותרה לאחר מלחמת סיחון ועוג, אולם הנדר הראשון נשאר במקומו, לפיכך ביקש והתפלל 'אעברה נא' שיותר גם הנדר הראשון. (משכיל לדוד)

ועוד יש לומר, דהנה איתא בגמ' (רה, א) דגזר דין שיש עימו שבועה אין תפילה מועלת לבטלה, ואילו גזר דין שאין עמו שבועה מועלת תפילה לבטלו.

גזר דינו של משה שלא יכנס לארץ היה בשבועה כדכתי' להלן (ד, כא) 'וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה', וממילא לא התפלל משה כל עוד שהשבועה עומדת במקומה, שהרי גזר דין שיש עימו שבועה אין תפילה מועלת לבטלה, אבל לאחר מלחמת סיחון ועוג דמשה רבנו דימה דהותר הנדר, א"כ הוי כגזר דין שאין עימו שבועה שעדיין צריך תפילה כדי לבטלו, לפיכך התפלל משה רבנו כדי שהגזירה תבטל.

כיוצא בזה ניתן לפרש הא דמצינו דבגזירת המרגלים היו ב' גזירות. א' שימותו כולם במדבר וב' שלא יראו את הארץ, והנה על הגזירה הראשונה התפלל משה ונתבטלה הגזירה, אבל על הגזירה השניה לא התפלל, וצ"ב מאי איכא בין ב' הגזירות.

אך לפי הנ"ל יבואר שפיר, דהגזירה הראשונה היתה ללא שבועה אבל הגזירה השניה היתה בשבועה, כדכתי' לעיל (א, לד-לה) 'ויקצוף ושבע לאמר. אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם', ולכן על הגזירה הראשונה התפלל דידע שתועיל לכך תפילה, אבל על הגזירה השניה לא התפלל כיון דהוי גזר דין בשבועה שלא מועיל לכך תפילה.

ואתחנן אל ה' בעת ההוא... ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך (ג,כג-כד)

ברש"י: ואתחנן - אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם.

כתב הש"ך לבאר את דברי משה רבנו, כי הנה על הפסוק: "ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך" (שמות לג, יט) מובא במדרש: "באותה שעה הראה ה' למשה את כל האוצרות של מתן שכר המתוקנים לצדיקים.

שאל משה רבנו: 'אוצר זהשל מי הוא?

- 'וה' ענה לו: 'של עושי מצוות'.
- 'והאוצר הזה של מי הוא'?
- 'של מגדלי יתומים'.
- 'והאוצר הזה של מי הוא'?
- 'של גבאי צדקה'.

וכן כל אוצר ואוצר.

לאחר מכן ראה משה אוצר גדול.

פרשת ואתחנן

אמר: 'אוצר זה של מי הוא'?

אמר לו הקב"ה: 'מי שיש לו אני נותן משכרו, ואם אין לו, אני נותן לו חנם מזה האוצר, שנאמר 'והנתי את אשר אחן'".

כששמע זאת משה רבנו אמר לה': "אני רואה שיש לך 'גמ"ח', שהרי 'אתה החלת להראות את עבדך את גדלך', ואסכך -תן גם לי מאוצר זה'".

וה"דבר שמואל" כתב שמשה רבנו הסתמך על דבר אחר. על פי דברי חז"ל שאומרים על הפסוק: "מי הקדימני ואשלם" - שהקב"ה אומר, ממי בקשתי שיעשה ברית מילה לפני שנתי לו בן, תמיד אני נותן לאדם את הנצרך לו לפני קיום המצוה, למרות שלא מגיע לו, ומבקש שיעשה את המצוה.

אמר משה: "אתה החלת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה" - הרי אתה תמיד מתחיל לתת. תן גם לי, אפוא, מאוצר של מתנת חנם.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ה' אלוהים אתה החילות להראות את עבדך (ג,כג-כה)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ה' אלוהים אתה החילות להראות את עבדך & וכו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

במדרש (דברים רבה פר' יא') מובא, שטענו של משה לפני הקב"ה היה - איך אתה אומר לי "לא תעבור את הירדן הזה", הרי אתה עושה תורתך פלסתר, דכתיב (דברים כד') "ביומו נתן שכרו", ואם כן, אתה עובר בלא תלין?

שאל הגה"ק בעל השואל ומשיב זי"ע - לכאורה צריך להבין, איך משמע מדברי הפסוק שזו היתה טענתו של משה?

אלא הסביר זאת על פי הקושיה המפורסמת על מאמר הגמ' (קידושין לט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (בעולם הזה אין אנו מקבלים שכר על המצוות שאנו מקיימין). דהרי יש את הדין "לא תלין פעולת שכר ביומו נתן שכרו", ואם כן, גם אנו צריכים לקבל שכר בעולם הזה? אלא מתרצים: דהרי נפסק בהלכה שלא זו עובר השוכר רק אם הוא עצמו שכר את הפועלים, אבל במקרה ששכר ע"י שליח אינו עובר בלאו, ולכן כשהקב"ה נתן את התורה, הרי נתנו ע"י שליח - משה רבינו, ולכן אין עובר בלא תלין.

אבל משה רבינו עצמו כן יכול לטעון להקב"ה טענה זו, כי הוא יכול לטעון: מילא בני ישראל קבלו את התורה על ידי - ע"י שליח, אבל אני עצמי הרי קבלתי את התורה ישירות מהקב"ה? וא"כ טענתי במקומה עומדת, איך אתה אומר לי "לא תעבור את הירדן הזה? וזה הפשט בפסוק: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" - בנתינת התורה 'לאמר' - הרי אני אמרתי והעברתי את התורה ממך לבני ישראל, ולכן לגבם אין אתה עובר בלאו דלא תלין, אבל לגבי, הרי אני קבלתי את התורה מהקב"ה, ואיך אתה עושה תורתך פלסתר...

ה' אלוקים אתה החילות להראות את עבדך (ג,כד)

'אתה החילות להראות וכו' אתה באת אלי בתחילה בסנה אעברה נא. (מדרש).

פרשת ואתחנן

מה ענין גילוי הקב"ה למשה רבנו בתחילה בסנה, לכניסה לארץ ישראל.

ניתן לפרש זאת ע"פ מה דמצינו במדרש דמשה רבנו אמר לקב"ה, 'אתה אמרת המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ואני שהתחלתי במצוה להוציאם ממצרים אינו מן הדין שאגמרו להביאם לארץ'.

אמנם יש להשיב תשובה על טענתו זו של משה רבנו, די"ל דיציאת מצרים אינה כרוכה לכניסה לארץ ישראל, ומטרת יציאתם ממצרים לא היתה כדי להכנס לארץ, אלא כדי שיצאו מעבדות לחירות ויקבלו את התורה במדבר, וא"כ מעשה זה כבר נגמר ע"י משה רבנו, ואין לכך שום השלכה לארץ ישראל.

והנה ביחזקאל מצינו, שדיבר עימו הקב"ה בחו"ל, והק' ע"כ בזוה"ק, דהלוא אין הקב"ה מדבר עם נביא בחו"ל, ותי' בזה שני תירוצים, א' דכיון דהיה בנהר הוי המים כמו א"י, וב' דדוקא בתחילה אין הקב"ה מדבר עם נביא בחו"ל, אבל אם כבר התחיל לדבר עמו בא"י ממשיך לדבר עימו אף בחו"ל.

תירוץ נוסף מצינו בכוזרי, דאם הנבואה היא לצורך א"י שפיר יכולה להאמר אף בחו"ל.

מבואר במדרש, דמה הסנה גדל בלי מים בארץ ציה, כך בשעה שדיבר הקב"ה עם משה רבינו בסנה היו ישראל בלי תורה ומעשים טובים.

ובזה נבין את כוונתו של משה רבינו באמרו 'אתה באת אלי בתחילה בסנה', דמזה יש להוכיח דלא כהב' תירוצים שהובאו בזוהר, דהרי בא אליו בסנה במקום שאין בו מים ואף לא היתה נבואת המשך, אלא שם בתחילה נגלה אליו הקב"ה, וא"כ בהכרח צ"ל דהנבואה בסנה היתה לצורך א"י, וא"כ שמע מינה דיצ"מ וא"י כרוכות זה בזה ומטרת היציאה ממצרים היתה כדי להיכנס לארץ, והוי מעשה אחד, וא"כ שפיר טען משה רבנו 'המתחיל במצוה אומרים לו גמור', שהרי הכניסה לארץ היא יאמר המעשה של יציאת מצרים.

אתה החילות להראות את עבדך (ג,כד)

ובמדרש אתה החילות וגו' אמר משה כבר התרת לי שבועה במדין, כלומר 'החילות' לשון חלול, כמו שדרשו חז"ל לא 'יחלל' דברו אבל אחרים מוחלין לו, ויש להבין מה הקשר בין בקשתו עתה לנדר שעשה משה במדין, כמו שדרשו חז"ל 'ויואל' משה לשבת את האיש, שמשה נשכע לו שלא יצא ממנו והקב"ה התיר לו את השבועה, מה זה שייך לעכשיו.

והנה במס' כתובות (עז, ב) מסופר שמלאך המות בא אל ר' יהושע בן לוי לקחת נשמתו, א"ל ריב"ל אני רוצה שתראה לי מקודם את מקומי בגן-עדן, הלך המה"מ עם ריב"ל להראות לו את מקומו, א"ל ריב"ל אני מפחד מהסכין שלך תן לי אותו, ונתן לו, כשהגיעו למקום קפץ ריב"ל ונכנס בחייו לגן עדן, והמה"מ רצה להוציא אותו משם, נשבע ריב"ל שלא יצא משם. אמר הקב"ה אם פעם נשבע והתירו לו גם עכשיו נתיר לו השבועה ויצא, אבל אם לא נשבע גם עכשיו לא נתיר לו, ובדקו שבאמת אף פעם לא נשבע, ונשאר בגן עדן והוכרח להחזיר למה"מ את הסכין.

ואפ"ל, שמשה רבינו בקש אעברה נא ואראה ואצא בחזרה לחו"ל, ויקויים גזירתך שאשאר בחו"ל, וא"ת שמא אשבע שלא לצאת מא"י כמו שריב"ל נשבע, הלא אתה החילות אני נשבעתי ליתרו והתרת לי, גם עכשיו נתיר לי כמו אצל ריב"ל אילו נשבע והתירו לו גם בשבועה זו היו מתירים לו

אתה החילות להראות את עבדך וכו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

פרשת ואתחנן

(ג,כד-כה)

בספרי (ואתחנן כז) מובא: אמר משה להקב"ה: "כבר התרת לי שבועה במדין, על כן אעברה נא ואראה את הארץ". (כאשר משה הגיע למדין אצל יתרו בפעם הראשונה, כתוב: "ויאל משה לשבת את האיש" - אומר רש"י: נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו, ולאחר מכן היה צריך משה להתיר שבועתו).

ולכאורה צריכים להבין, איזה קשר יש בין השבועה שהותרה במדין - לבין הבקשה להיכנס לארץ?

בספר "שכל טוב" להגה"ק רבי שמחה הכהן רפאפורט זי"ע אב"ד לובלין מובא הסבר נפלא, בהקדם קושיית המפרשים שהקשו: מה זה שאומר משה "אעברה נא ואראה את הארץ", וכי הענין הוא לראות את הארץ? הרי העניין הוא לגור שם? ותימצו, שמשה אמנם ידע שהקב"ה נשבע שהוא - משה, לא יביא את ישראל לארץ אלא ימות במדבר, ועל כן ביקש רק להיכנס לארץ לזמן מה, לקיים את המצוות התלויות בארץ, ולאחר מכן, כאשר יגיע הזמן להכניס את ישראל לארץ - ייצא משה לחוץ לארץ וימות שם, ובאופן זה לא תתבטל גזירת הקב"ה. משום כך ביקש בלשון "אעברה נא ואראה" - כאדם שרואה את המקום לפי שעה, אך אין בדעתו להשתקע בה.

והנה, ידוע המעשה המובא בגמרא (כתובות עז:): על ר' יהושע בן לוי, שכאשר הגיע זמנו להסתלק מן העולם, אמרו מן השמים למלאך המוות שיילך ויעשה את רצונו האחרון של ר' יהושע בן לוי בטרם הוא נוטל את נשמתו. הלך אליו מלאך המוות. ביקש ממנו ר' יהושע בן לוי שיראה לו את מקומו בגן עדן, אך התנה עימו שיביא לו את סכיבו, כדי שלא יפחידו בדרך. נתן לו. כאשר הגיעו, הרים מלאך המוות את ר' יהושע בן לוי והראה לו את המקום המזומן לו. תפס ר' יהושע בן לוי את ההזדמנות וקפץ לתוך גן עדן...! תפסו מלאך המוות בקצה גלימתו בכדי להוציאו, אבל אז נשבע ר' יהושע בן לוי שלא ייצא מגן עדן! אמר הקב"ה: אם קרה מקרה וכבר נשבע פעם אחת ר' יהושע בן לוי ואח"כ הוזקק להתיר את שבועתו, אז גם עכשיו נתיר לו את שבועתו ויצא. אבל אם לא נזקק אף פעם להתיר את שבועתו, הרי הוא יוכל להישאר בגן עדן! עד כאן דברי הגמרא

. והשתא לפי סיפור זה יובן היטב הקשר בין התרת שבועתו של משה במדין להתרת השבועה שלא יכנס לארץ ישראל, דכאשר משה רבינו ביקש רק להיכנס לארץ כדי לקיים את המצוות ואחר כך ייצא משם, היה מקום לחשוש שגם הוא יישבע שלא יצא, כמו שעשה ר' יהושע בן לוי, ומשום כך מקדים משה ואומר: "אתה החילות להראות את עבדך" - כבר התרת לי שבועה במדין ואין לחשוש פן אשבע, שהרי כבר הותר לי פעם אחת שבועה שנשבעתי, ואם כן תוכל לגזור עלי להתיר את שבועתי, כפי שטענת אצל ר' יהושע בן לוי, ועל כן "אעברה נא ואראה את הארץ"...

אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך. אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן (ג,כד-כה)

מדוע לא זכה משה רבנו שתפלתו תתקבל, הרי סוף כל סוף בודאי אמר בתפלתו י"ג מדות של רחמים, ואמרו חז"ל (ראש השנה יז ע"ב): "ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאין חוזרות ריקם!"

והנה בגמרא (שם) איתא: "ויעבר ה' על פניו ויקרא' (שמות לד, ו), אמר רבי יוחנן: 'אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: 'כל זמן שישראל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם'".

מהו "יעשו לפני כסדר הזה"? בפשטות משמע שלא די באמירת י"ג מדות, אלא יש לעשות ולקיים את

פרשת ואתחנן

המדות הללו בפעל. וכיצד? על כך אמרו חז"ל (סוטה י"ד ע"א): "וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה". וכן אמרו (שבת קל"ג ע"ב): "הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום". ועל כך אמר הקב"ה: "כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה" - אם יעשו ויקיימו בעצמם את מדותי, אני מוחל להם על חטאיהם.

מאיך גיסא אפשר לומר ש"יעשו לפני כסדר הזה" הכונה שיאמרו סדר י"ג מדות, שאם תמצי לומר שהכונה שיעשו ויקיימו את מדותיו של הקב"ה, היאך יתכן לקיים את מדת "ק-ל"? על כרחך ש"יעשו" היינו שיאמרו בפיהם.

ורמז לדבר: בתפלת "ק-ל מלך" אנו אומרים: "ק-ל הורית לנו לומר שלש עשרה", הינו שבאה מדת "ק-ל" ומורה לנו שכוונת הקב"ה באמרו: "יעשו לפני כסדר הזה" היתה "לומר שלש עשרה".

לפי זה באר ה"ילקוט הגרשוני" בשם רבי מרדכי בנעט את דברי משה רבנו אל הקב"ה: משה רבנו בקש שימחל לו ה' ויכניסו אל הארץ, שהלא אמר לו ה': "יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם". והרי אין הכונה שיש לעשות ולקיים בפעל את מדות ה', שהלא "מי ק-ל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך" - אי אפשר לילוד אשה לקיים בפעל מדת "ק-ל", ועל כרחך הכונה לאמירת סדר י"ג מדות. וכיון שדי בכך כדי שימחל עונו, יכול משה לבקש מאת ה': "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה".

ענה לו הקב"ה: מה שבכח האדם לעשות - עליו לעשות. מה שאי אפשר לו לעשות - עליו לומר, אבל לא מספיקה אמירה פעם אחת, צריך לומר כמה וכמה פעמים. וממך אני מבקש: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה".

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון (ג,כה)

דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה הרבה מצוות שנצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי (סוטה יד, א).

ולכאורה מה השאלה 'מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל', והלא מוטל עליו לקיים מצוות ישוב ארץ ישראל, וא"כ משום זה ביקש ליכנס.

ואכן התשב"ץ (ח"ג סי' קצ"ח) ר"ל, דאזלי כמי שסובר דמצוות ישוב א"י אפשר לקיים גם בעבר הירדן, אמנם היה מקום לומר דמצוות ישוב א"י אינה אלא למי שיש לו חלק ונחלה בארץ, וכיון שבני לוי לא היה להם חלק ונחלה בארץ א"כ אף מצוות ישובה אינה מוטלת עליהם, ולכן לא אמרו דמשה רבנו ביקש ליכנס לארץ כדי לקיים מצוות ישוב א"י.

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון (ג,כה)

בגמ' סוטה (יד, א) איתא 'דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר לכן אחלק לו בריבים ואת עצומים יחלק שלל וכו'', ומבואר דחפץ

פרשת ואתחנן

היה מרע"ה ליכנס לארץ ישראל בכדי לקיים המצוות התלויות בה.

ויש להקשות בזה, חדא, שהרי משה רבינו ביקש מהקב"ה 'אעברה נא' והוא ל' מעבר שרק יעבור בה בארץ, והרי דין הוא שהעובר בארץ אינו חייב במצוות התלויות בה, אלא יש ליטוע בה עצים ולהמתין לשנות ערלה וכו', והאיך יתחייב במצוות בכה"ג.

וביותר צ"ב דהקב"ה משיב לו 'רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', ויש לתמוה בזה, מדוע אמר לו השי"ת אל תוסף דבר אלי, הרי הקב"ה מתאוה לתפילת הצדיקים המקרבת לייחוד שמו יתברך, ואף אם לא יענה לתפילתו מ"מ מדוע לא רצה בתפילתו, ועוד צ"ב מהו שאמר בדבר הזה, והא הו"ל למימר אל תוסף דבר אלי עוד.

ואשר נראה לומר דהא מחמת חטא מי המריבה שחטא בו מרע"ה אמר לו הקב"ה שלא יזכה ליכנס לארץ ישראל, אולם הוסיף לו הקב"ה שאם יאמר את י"ג המדות שהם פסגת הייחוד בהשי"ת יוכל לבקש ככל אשר יחפוץ, וממילא משראה משה רבינו שלמרות תפילותיו הרבות כמנין 'ואתחנן', הן לא נענות ואין הקב"ה חפץ להכניסו לארץ ישראל, רצה להשתמש באותה הבטחה שהבטיחו הקב"ה שאם יאמר י"ג מדות יזכה לקבל מבוקשו.

וזהו שאמר לה' 'אעברה נא' מל' ויעבור ה' על פניו שחפץ אני לומר הי"ג מדות שהם סוד הייחוד בהשי"ת שבזכותם ה' יעבור על פניו וימחל להכניסני לארץ ישראל, ועל כך משיב לו השי"ת אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ו'בדבר הזה' דייקא באותם י"ג מדות, דאף שחפץ אני בתפילת הצדיקים, אבל בדבר הזה שהוא י"ג מדות אל תוסף דבר אלי, שכן אם יאמר זאת יוכל לבקש ליכנס לארץ ישראל ואין ה' חפץ בכך.

וידוייק, דכל הי"ג מדות ובדבר הזה בגימ' קטן חן, שע"פ הקבלה זהו הסוד לאמירת הי"ג מדות שדרכם יוכל האדם לאומרו בייחוד ולקבל כל מבוקשו, וזהו שאמר לו השי"ת אל תוסף דבר אלי בדבר הזה אותו חן אל תוסף דבר אלי.

ונמצא דאין כוונתו רק לעבור בארץ הקודש אלא לדור בה ולהתחייב במצוות התלויות בה, ורק אמר ל' 'אעברה' שהוא מל' ויעבור ה' על פניו שיעביר ה' על מדותיו.

ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג,כו)

אמר משה לפני הקב"ה כתבת בתורתך (שמות כא, ה) 'ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני ואת בני לא אצא חפשי וגו', ואני אהבתי אותך ואת בניך ואת כל מעשה ידיך וגו', השיבו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה'. (מדרש).

צ"ל מה תשובה השיבו הקב"ה לטענתו של משה.

נראה לבארו ע"פ מה דאיתא בגמ' (קידושין כב, א) 'אם אמור יאמר העבד וגו' עד שיאמר וישנה', כלומר שהעבד צריך לומר שתי פעמים לא אצא. ולפ"ז נבין את תשובתו של הקב"ה, 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', כיון שאם תאמר ותשנה תצטרך ע"פ דין להשאר חי וזה לא שייך מפאת כמה טעמים, לכן 'אל תוסף'.

פרשת ואתחנן

ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג,כו)

ידוע שאנשים מעונינים שיהיה להם רב גדול וקדוש, כדוגמת הגאון מוילנא או הבעש"ט. דא עקא, שלא תמיד אותם אנשים ראויים להיות תלמידים של רב בסדר הגודל שהם מבקשים...

פעם, כשבקשו למנות את אחד האדמו"רים, היו שהתנגדו לכך בטענה שהוא צעיר מדי. אמר אחד מגדולי הדור: רב הם רוצים שיהיה כמו רב של פעם, וחסידים הם רוצים להיות חסידים של היום, והדבר לא יתכן...

לפי זה - אומר ה"לחם לפי הטף" - נראה שזו כונת משה רבנו במלים: "ויתעבר ה' בי למענכם". לפעמים הפרנס, הרב, יכול להיות גדול מאד, רק שהוא נמצא בדור נמוך, ולכן הקב"ה לא מניח לו להגיע למדרגה הגבוהה שהיה יכול להשיג לפי עבודתו. "ויתעבר ה' בי" - לא הניח לי להתעלות כפי רצוני. וזאת על שום מה? "למענכם" - כיזו מדרגת אנשי הדור.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב לָךְ אֶל תוֹסֵף דָּבָר אֵלַי עוֹד בְּדִבְרֵי הַזֶּה (ג,כו)

משה רבינו מתפלל ומבקש להיכנס לארץ ישראל, כמובן רק בשביל מצוותיה. בשלב מסוים אומר לו הקב"ה "רב לך", תפסיק להתפלל, עוד תפילה אחת והוא היה נענה, אבל אם הבורא אומר עושים.

אבל המילה רב לך מצלצלת מוכרת שמענו אותה כבר ואיפה בפרשת קורח "רב לכם בני לוי"! א"ר לוי ברב בישר ברב בשרוהו ברב בישר- "רב לכם", ברב בישרוהו- "ויאמר ה' אלי רב לך" ומדוע מה מידה כנגד מידה פה?

קרח רצה כהונה- דבר רוחני ומשה עונה על אתר רב לכם! זכיתם לעבוד במשכן נו זה לא מספיק?? אומר הקב"ה אתה אמרת רב לכם בענייני רוחניות? כהונה?? א"כ רב לך! מה אתה צריך להכנס לארץ? זכית לקיים תורה, לעשות מצוות, להתקדש, להיות הנביא הכי גדול שנאמר עליו "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים" נו ואתה מבקש עוד? רב לך...

מלמד הקב"ה את משה ואותנו שאין מושג כזה די ברוחניות אין מספיק תמיד צריך לשאוף לעלות ולהתעלות ולא להתייאש!

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלוקי לעשות כן בקרב הארץ (ד,ה)

ופי' הרמב"ן דאזיל על מצוות התלויות בארץ שכל חיובם הוא בקרב הארץ, ועוד פי' דעיקר המצוות הרי זה חיובם בא"י, ובחו"ל הוא רק מדין הציבי לך ציונים, דאף דודאי גם בחו"ל הוא דאורי"י אך עיקר המצוה הר"ז בארץ ישראל דוקא.

ונראה, דאין חילוק בשכר שמקבלים על המצוה, אלא דמצוה בא"י הר"ז מתקן יותר בעולמות העליונים מאשר מצוה בחו"ל, ונר' נמי דאין זה תלוי ב'קדושת' הארץ, דאף כשאין קדושה בא"י מ"מ אלים טפי מצוה בא"י מאשר בחו"ל.

וראיה לדבר שהרי הרמב"ן בפר' אחרי מות פי' הא דמתה רחל כשכאו לא"י משום דהרי יעקב נשא ב' נשים, וכ"ז שהיה בחו"ל אינו כ"כ איסור, אבל בהגיעם לא"י הוא איסור טפי ולכן מיד מתה, והרי בזמן

פרשת ואתחנן

יעקב אבינו ל"ה קדושת א"י, וע"כ דאין הקדושה גורמת אלא המקום גורם, ועכ"פ דין זה הוא עוד סיבה לגור בא"י שהרי ערך המצוות בה גדול טפי.

ויש לדון לפ"ז במי שנוסע במטוס והוא עדיין בחו"ל והגיע זמן ק"ש, אם יקרא מיד כדין זריזין הקדימין למצוות, או דימתין עד שיבא לא"י שזהו מהודר טפי לקיים בה המצוה, והוא נידון בפוסקים מה עדיף אם הידור מצוה, או דין זריזין מקדימין, (יעו"י יבמות ע"א). גם קשה דמדוע רצה מרע"ה להכנס לא"י משום דרצה לקיים מצוות התלויות בארץ דוקא, הא בכל המצוות איכא מעלה טפי בהיותו דר בא"י, שרום ערכם רב ביותר בא"י מאשר בחו"ל, כנתבאר

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (ד,ו)

רש"י : 'ושמרתם' זו משנה.

מדוע לימוד התורה מתבטאת בלשון שמירה. ונראה, דבלא לימוד אצל רב מומחה, אף שירצה לקיים את כל מצוות ה', לא יקיימן כראוי כי עלול להתיר את האיסור ולאסור את המותר, ולבכר את הרע על פני הטוב, ורק ע"י לימוד התורה יוכל לקיים את מצוות ה' בשלימות, נמצאת התורה היא זו ששומרת על עשיית המצוות לפיכך נקראת התורה שמירה.

אף דור אנוש באו לכלל טעותם בסברם שצריך לעבוד את צבא השמים כפי שביארנו לעיל, משום שסמכו על דעת עצמן ולא למדו מאדם ושת.

רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך (ד,ט)

יש לפרש, התורה מצווה כאן 'ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך' - אלו הלילות, דהיינו שהאדם צריך להגות בתורה תמיד כדכתי' והגית בו יומם ולילה.

וזהו דבר שא"א שכל ישראל יעמדו בו, לכך נתנה התורה עצה 'והודעתם לבניך ולבני בניך' שאלו התלמידים, כמו שאחז"ל שכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו.

וא"כ ע"י שילמד לאחרים והתלמידים ישלימו על ידו, שיהיו זמנים שהוא לא ילמד אך תלמידיו ילמדו, וה"ז כאילו הוגה בתורה תמיד

וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן (ד,כא)

וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה. כי אנוכי מת בארץ הזאת אינני עובר את הירדן ואתם עוברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת

כבר תמהו המפרשים על שייכות פסוקים אלו שענינם שבועת ה' שלא יכנס משה לאר"י, לפרשה זו המדברת מאזהרת איסור עבודה זרה, ומה ענין זה אצל זה.

ויתבאר היטב ע"פ הא דאמרו בגמ' ערכין (לב, ב) עה"פ (נחמיה ח, יז) ויעשו בני הגולה השבים מן השבי

פרשת ואתחנן

סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל וגו' ויהי שמחה גדולה מאד. אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא, אלא דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה. (דבעי עזרא רחמי איצרא דע"ז ואימסר בידיה כדאמר בסנהדרין סד, א רש"י שם) והיינו דקא קפיד קרא עילוייה דיהושע, דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע, בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי, ע"כ.

ומבואר דזכותה של אר"י בכוחה להואיל לו למנהיג העם להתפלל לבטל מהם יצר דע"ז, ובלא זכות זו אין לו אף להשתדל בענין זה. מעתה מבואר כמין חומר דברי משה, דבהיות והנני מת בארץ הזאת ואיני יכול לעבור את הירדן, באופן דליכא לי זכותא דאר"י כדי שאוכל לבטל מכם יצרא דע"ז, לכך הזהירו מאד בעבירה דעבודה זרה.

אז יבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן (ד,מא)

אז יבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן וגו'. לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום ונס אל אחת מן הערים האל וחי

מדוע חזרה התורה ואמרה 'ונס אל אחת מן הערים' הלא כבר נאמר 'לנוס שמה רוצח' עוד צריך להבין דבתחילה נאמר 'לנוס שמה' דמשמע מעצמו, ואילו בסוף נאמר 'ונס אל אחת מן הערים' דמשמע דזה דינו.

וי"ל דכוונת התורה למה דמצינו בגמ' (מכות י, ב) ר"י יוסי ב"ר יהודה אומר בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו וכו', מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו וכו' מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו", וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהל' רוצח ה"ז).

לפיכך, בתחילה אמרה התורה 'לנוס שמה רוצח', דהיינו דכל רוצח אף מי שרצח בכוונה צריך 'לנוס שמה' כלומר מעצמו עד שיצא דינו לאור, ואולם 'אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום ונס אל אחת מן הערים האל וחי', דאם רצח בשוגג הרי זה דינו ומחויב הוא לנוס אל עיר מקלט.

ונס אל אחת מן הערים האל וחי (ד,מב)

כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' רוצח הל"א) וז"ל תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר וחי עשה לו כדי שיחי', וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין, וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. והוא במכות [י,א] א"ר יצחק מאי קרא ונס אל אחת מן הערים האל וחי, עביד ל' מידי דתהוי ל' חיותא. תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עביד ל' מידי דתהוי ל' חיותא. ונראה דהר"ם הוצרך לטעם שהוסיף דחיי בעלי חכמה וכו' הוא משום דבגמ' דרשו את הפסוק לענין חיותו הגופנית, וע"כ הוצרך לומר דזה נמי ענין חיותו הנפשית וכלול בכלל וחי. ויעוין במנחת חינוך (קומץ מנחה מצוה ת"י) שנקט דדין זה דמגלין רבו עמו לא הוי לעיכובא בחיובא דהגלות אלא למצוה וחי וכו', ושאיני מאופן שאין לו כדי חיות ממש דשם הוא לעיכובא. ונמצא דבדין וחי כתוב בזה ב' דברים, א' דין העיכוב דבעינן כדי חיות, וב' המצוה דבעינן דתהוי ל' חיותא וזה אינו לעיכובא יעו"ש. אמנם הביא שם משו"ת הרדב"ז דמשמע שהוא לעיכובא.

ובנמוק"י (ריש פרק אלו הן הגולין) כתב בטעם דינא וז"ל וחי אחיך והתורה חיים היא דכתיב כי הוא חייך ואורך ימך חיים הם למוצאיהם, ומוסיף הנמוק"י ואע"פ שיש בעיר מקלט רב אחר שילמדנו, אפ"ה אותו שרגיל עמו עדיף טפי לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד עכ"ל.

וזקני הגרב"ד זיע"א העיר דלכאורה אמאי לענין חיות הגשמית לא מצאנו שצריך להעמיד לו חיות המרבית,

פרשת ואתחנן

וכגון עשיר שהי' חי בבית גדול ובחיי רחבות שצריך להעמיד לו כהך חיותו בערי מקלט, דלא מצאנו הלכה שנאמרה לב"ד שמחויבים לבנות הערים שיבנו כן בערי המקלט בכדי שיוכל לקלוט כל אדם ואדם כדי צרכיו,

וראי' לכך מצאנו בגיטין [יב,א] בדין עבד שגלה לערי מקלט אין רבו חייב לזונו, ולא עוד אלא שמעשה ידין לרבו, ובגמ' שם ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, הב"ע דאמר לו צא מעשה ידיך למזונותיך, אי הכי מעשה ידין אמאי לרבו, להעדפה, העדפה פשיטא, מהו דתימא דכי לית לי' לא יהיב לי' כי אית לי' נמי לא לישקול מיני' קמ"ל, ומ"ש לערי מקלט, סד"א וחי עביד לי' חיותא טפי קמ"ל. הרי חזינן דאין דין דחיותא טפי בערי מקלט אלא רק כדי חיות.

וא"כ הכא במגלין רבו הי' אפשר להבין דברי הר"ם על עצם זה דבעי רב, דבעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד כמיתה חשובין, אבל לכאורה הרי חסר רעבס' גדולים בערי הלויים, וזה שיש שם רבי כר' חיים הלוי והאור שמח מה כבר חסר לו, ואם נאמר דמרבו שלו כבר רגיל אליו יותר וכדברי הנמוק"י בזה, מ"מ זה כבר הוי כמידה בעשיר כל כדי צרכיו שלא צריך להעמיד לו כן, וה"נ דהעיקר הוא שיש לו בערי מקלט ממי שיוכל לקבל תורה ובכלל כדי חיות, וא"כ אמאי מגלין רבו עמו.

וביאר הגרב"ד זיע"א דהבדל גדול הוא, דבגשמיות, הגשמיות הוי רק הכשר לחיות, הלכך לא שייך לומר דלעצם החיים איכא איזה נפק"מ באיך נעשה ההכשר כדי לחיות, דהעיקר הוא שחיים, דהגע בעצמך האם יש נפק"מ לעצם החיים איך וע"י מה חיים דהעיקר הוא פועל החיות, וע"כ אין כאן ולא שייך בזה בענין הגשמי דרגא יותר ודרגא פחות במידת החיות, דהעיקר הוא שיהי' כדי חיות, משא"כ ברוחניות בתורה, הרי תורה היא גוף החיים, וכשדנים בעצם גוף החיים כבר שייך לומר בזה דאיכא דרגות בגוף החיים.

וע"כ אתי שפיר הא דחלוק הוחי לענין רב דגולה עמו לבין עשיר ועבד דלא נותנים להם טפי חיותא, דבעשיר הרי יתר הצרכים לא הוי יותר חיים, דמ"מ כל הדברים הגשמיים הוי רק הכשר לחיים דעי"ז חיים, ובודאי דכלפי שמיא תענוגי העולם הזה לא נקרא וחשיב יותר חיים דהתורה תאמר בזה דהוא בכלל הוחי דהוי רק הנאת גופנית גרידא. משא"כ לענין רב דהתם כל עצם ועצם בלימודו בתורה הוא ענין חיות ממש דהתורה היא עצם החיים, א"כ צריך להעמיד לו מה שצריך ורגיל לכך ובפחות מכן נמצא שנלקח הימנו חיות ממש, והרי בעינן וחי דעביד דתהוי לי' חיותא.

ומבואר דברי הנמוק"י בזה שהוסיף בדינא שמגלין רבו עמו, דהוא משום העדיפות שרגיל עמו עדיף טפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, ולפיכך הוי טפי חיות ממש.

לא תעשה לך פסל כל תמונה (ה,ח)

כתב השו"ע (יו"ד סימן קמא ס"ד): אסור לצייר (צורה בולטת) צורות שבמדור שכינה, כגון ארבע פנים בהדי הדדי (שהם אריה שור נשר), וכן צורת אדם לבדו, כל אלו אסור לעשותם אפילו הם לנוי. ואם גוי עשאם לו אסור להשהותם. במה דברים אמורים בבולטת אבל בשוקעת כאותם שאורגים בבגד ושמציירים בכותל בסמנין, מותר לעשותם. וצורת חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בבולטת בין שוקעת. ובסעיף ו' כתב: צורת הבהמות חיות עופות ודגים, וצורת אילנות ודשאים וכיוצא בהם, מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת. עכ"ל. הרי יש מהן שאין איסור אלא בבולטת ולא בציור בעלמא על נייר או כותל. ויש מהן אסור אף בציור בעלמא. (ונחלקו אחרונים אי שרי כשיש חצי צורה כגון חצי ירח וחצי שמש. ואכמ"ל).

לפי"ז תמונות של "צילום פוטוגרפי", אם של חיות ואילנות וכו' מותר בודאי לתלותם בבית. וכן של שור נשר אריה ואדם מותר. אבל של חמה ולבנה (בלשונינו שמש וירח), אסור לדעת השו"ע. כי נראה

פרשת ואתחנן

לכאורה שצילום היה כציור בסמנין, ששניהם אינם בולטות.

וגם הנה גם ב"צורת אדם" כשאינה בולטת אינו ברור דמותר, כי זהו דעת הרמב"ם והשו"ע. אבל דעת הראב"ד שגם כשאינה בולטת אסור. לפי"ז, כל ציור יד על נייר וכן צילום פוטוגרפי, אסור, הן לענין צורת אדם הן שמש וירח.

אכן מדברי הבן איש חי (ש"ב מסעי אות ט) נראה דצילום פוטוגרפי קיל טפי, כלומר אע"פ שצורה שוקעת אסור והיינו ציור ממשי על נייר וכותל, מ"מ בצילום "שאין בו ממש", שרי. ולכן כתב להקל להצטלם חצי גוף הגם שגם חצי גוף יש להחמיר מצד חסידות. ע"ש. וכן צירף סברא זו ל"ספק ספיקא" בס' הליכות עולם (ח"ז עמוד רפז). ע"ש. וכל שכן שכאן אנו דנין לא על עשייתן אלא "להשהותם" (לתלותם בבית או בסוכה) שאז קיל טפי לפי איזה דעות, (עיין להט"ז יו"ד (סימן קמא ס"ק יב) ולהגר"א בביאוריו שם אות כא) בדעת הרמב"ם. ולפיכך אע"פ שיש מי שאסר בצילום פוטוגרפי ומשווהו לציור, (עיין שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סימן נח וישכיל עבדי ח"ב דקי"ז), מ"מ יש עכ"פ ספק ספיקא. ולכן לא רק אם קיבל תמונות כאלו, או כבר ישנם אצלו, מותר לתלותם. אלא אפילו לקנותם לכתחילה מותר. וע' בתוספות (יומא נד.) וברש"ש.

והנה גם שמש וירח וכוכבים, אשר אסורים לפי דעת השו"ע אע"פ שאינם בולטים, הרי כתב בספר יד הקטנה (הובא בדרכי תשובה יו"ד סימן קמא אות מו) שאין זה אלא כשיצייר בו "קרניים". אבל אם עשה או צייר עיגול פשוט, אין בו איסור כלל וכו'. ועד"ז הוא בצורת לבנה ובצורת כוכבים.

ויוצא כך: שציור ע"ג כותל או נייר ומצוייר בה "אדם" או "ארבעה פנים" ביחד, מותר. כי אין אסור אלא בבולטת. ומ"מ אפילו למחמירים באלו גם כשאינה בולטת, מ"מ תמונות של "צילום" מותר. וכ"ש כשאינו כל גופו.

וכן לענין "שמש וירח וכוכבים", שלדעת השו"ע אסור. מ"מ הרי יש מתירים, וכמ"ש הריטב"א שאין אסור בהם רק בבולט. וכ"ד מהר"ם מרוטנבורג שמשמש וירח מותר ע"י צבעים. אלא, שלדעת השו"ע אסור. מ"מ אם הם ע"י צילום (ולא ציור ידני) יש להתיר לתלותם בבית ובסוכה. ואם הם בציור כת"י אסור, אא"כ אין בהם צורה גמורה, כגון שאין קרניים סביב השמש, וכמו כן לענין לבנה וכוכבים. וכל שכן כשהן חצי שמש וחצי לבנה. וה' יזכנו לעבדו בלבב שלם אמן.

"וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת (ה,יד)

האמנם מצות השבת באה בגלל היותנו עבדים במצרים ומכיון שהוציאנו ה' ממצרים?

על דרך הפשט יש לומר, כי "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים" בא כנתינת טעם לנאמר בפסוק הקודם שאף העבדים מצווים על שמירת השבת.

ובספר "בן פורת יוסף" הביא לפרש על פי המובא בבעל הטורים (שמות א, א): "'את יעקב איש' - סופי תבות 'שבת', לומר לך שבשביל שבת ומילה ששמרו במצרים נגאלו".

זהו שאומר הכתוב: "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלקיך משם" - בזכות השבת ששמרו ישראל במצרים, "על כן" - מיד לאחר יציאת מצרים, אף קודם מתן תורה, "צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת".

פרשת ואתחנן

ולא תגנב (ה,יז)

אחד הדברים שבהם עלולים רבים להכשל הוא עון הגזל, כפי שאומרת הגמרא (בבא בתרא קסה ע"א): "רב בגזל". לעתים, הגורמים לעון זה הינם חוסר תשומת לב ובורות בגדרי העברה, שבשלהם אין איש מבין שהמעשה שאותו הוא עושה - לגזלה יחשב.

הלוואות קטנות ובלתי מתכננות, שמוש בעט שבעליו אינם ידועים, קריאה בעתון השכן ללא רשותו או הפרעה בשעת השנה - הן דוגמאות מעטות להזדמנויות הרבות, שבהן עלולים, מבלי משים, להכשל בעוון נורא זה, המקטרג בראש, כמאמר המדרש (ויקרא רבה לג, ג): "משל לסאה שהיא מלאה עוונות מי מקטרג בה - גזל".

בדרך צחות פרשו על כך את הפסוק (שמות כה, לו): "מקשה אחת זהב טהור" - ענין אחד 'קשה' קיים בעולם, והוא: לשמור על הזהב והרכוש שיהיו טהורים וכשרים לגמרי, ללא שמץ של גנבה...

זהירותו המופלגת של ה"חפץ חיים" בכל שמץ של חשש גזל הנה פרק מוסר בפני עצמו:

באחד הימים קבל ה"חפץ חיים" מכתב, שאליו צורפה תרומה. מאותו רגע ואילך היה טרוד מאד והתאמץ למצוא דרך להשיב את הסכום לתורם האלמוני.

נכנס אליו אחד מתלמידיו והקשה: "מדוע לא יקח הרב'ה לעצמו את התרומה - ? הלא היא נועדה לשמוש".!

נענה ה"חפץ חיים" ואמר: "הבט וראה אלו תארים הוא כותב לי בראש המכתב, כל הסבה שהכסף נשלח הוא משום שהוא משוכנע שדבריו נכונים הם, אבל אני יודע שהדברים אינם אמת, ומשום כך - כסף זה אינו שייך לי כלל וכלל".

לצורך הדפסת ספרו, ה"משנה ברורה", העסיק ה"חפץ חיים" בחורים מהישיבה שיעברו על הגליונות, ולכל גליון שלם מחיר קבוע מראש.

והנה מוצא אותו אחד מתלמידיו חרד ומודאג מאד, לשאלתו הסביר לו ה"חפץ חיים": "נכשלתי. ברוב הגליונות יש עשרים שורות, ולפיזה קבעתי מחיר אחיד לכולם. אך, הנה, התברר לי שבאחדים מהם נוספו שתי שורות בכל עמוד... קפחתי, אפוא, את פרנסתם של הבחורים שעברו על גליונות אלו בשתי שורות, וכיצד אוכל להשיבאת הגזלה שגזלתי?".!

ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבו מאד כאשר דבר ה' אלי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש (ו,ג)

מה הקשר בין "ארץ זבת חלב ודבש" לנאמר קודם לכן בפסוק?

באר רבי חיים קניבסקי שליט"א, שהנה לכאורה צריך להבין מדוע הזכירה כאן התורה רק "ארץ זבת חלב ודבש", הלא ישנם שבעה מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל?

על כרחך צריך לומר, שאין הכונה כאן לחלב ולדבש ממש, אלא החלב הוא סמל לרבו, והדבש סמל למתיקות.

פרשת ואתחנן

הוא אשר כתוב: "אשר ייטב לך", שיהיה לך טוב, כלומר מתוק; "ואשר תרבון מאד" - לשון רבוי, וממשיך הכתוב ומביא לכך משל: "ארץ זבת חלב ודבש".

ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (ו,ה)

ובכל מאודך - בכל ממונך, יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לך נאמר 'בכל מאדך' [רש"י].

עוד בדרך, בטיסה, חש אי נוחות בלתי ברורה, אך הוא לא הצליח להניח את אצבעו על הנקודה המטרידה אותו. שם האולם לא היה מוכר לו. כזמר ווטיק ופופולרי המוזמן לעיתים קרובות לשיר בחתונות, הכיר כמעט את כל האולמות הכשרים אשר ברחבי ארצות הברית, כולל אלו שבשיקגו, אליה מועדות פניו כעת. ובכן, זה אינו אומר דבר. יתכן שמדובר באולם חדש, שזה לאחרונה נפתח.

הוציא מכיסו את רשימת השירים ששלחה לו הכלה, אשר ניכר היה עליה כי הוכנה בתשומת לב מרבית. היא היתה מורכבת משירים מקובלים ביותר ממיטב המוזיקה החסידיה העדכנית, כאלו שהוא שר בכל החתונות. לא היה בה שום דבר חשוד.

אבל משהגיע סוף סוף אל האולם, למד שלא לזלזל בתחושות הבטן שלו. ההורים שקיבלו את פניו היו גלויי ראש לחלוטין, והופעתם לגמרי לא מזכירה את הדמויות שהוא פוגש בדרך כלל. "אולי החתן והכלה הם בעלי תשובה", ניסה להרגיע את הפרפרים שהחלו לעופף בחדרה בקרבו. אך התקווה היתה קצרה מועד, עד לרגע שבו נכנס פנימה. האולם הבלתי מוכר התגלה כגן אירועים מפואר ויוקרתי. הקרואים סובבו בו מעדנות, מטורזנים ועדויים במיטב מחלצותיהם, מלהגים ומצחקקים, גלויי ראש כולם, ובתערובת מוחלטת. עיגולים שחורים החלו מרצדים לנגד עיניו של מנחם. הוא לא האמין שזה קורה לו. "הכל בסדר, כבוד הרבאי?" שמע קול מודאג לצידו. למזלו, הם שייכו את חיוורונו לטיסה המעייפת מניו יורק עיר מגוריו, ממנה נחת היישר אל האולם. "קוקה קולה או סבן אפ." "מים קרים, תודה." מנחם אילץ את ראשו להצטלל. לא חסרה לו עכשיו גם סצינה של התמוטטות בנוסף לשערוריה הבלתי נמנעת שתפרוץ כאן בקרוב. "זה לא הזמן לקרוס עכשיו!" גער בעצמו. קודם כל עליו לברר מה מתרחש כאן. איזו טעות איומה הביאה אותו למקום הכל כך לא מתאים הזה.

הכלה הופיעה והביעה שביעות רצון על שהגיע במועד. אז הם כן התכוונו אליו, הוא לא טעה בכתובת. בשארית קור הרוח שהצליח לגייס ביקש קודם כל לשוחח כמה דקות עם הכלה. היא היתה זו שהזמינה אותו, כך שהמפתח לפתרון התעלומה מצוי בידיה. הוא הובל לחדר צדדי, והכלה בליווי ההורים נכנסו אף הם. הוא לא הספיק לפצות פה. "אני כל כך מודה לך שטרחת והגעת לכאן" שטפו מילותיה בהתרגשות ובאוויר. "כפי שאתה רואה", החלה לענות מעצמה על השאלה שטרם נשאלה "אני באה ממשפחה קונסרבטיבית. הקהילה שלנו שכיבדה אותנו בהשתתפותה המלאה בוודאי איננה קהל היעד הרגיל שלך. אבל אני אישית, אוהבת מאד דווקא את המוזיקה החסידיה מן הסגנון האורתודוקסי, עד כמה שזה ממש לא מקובל אצלנו. נתקלתי פעם בדיסק כזה אצל חברה, והוקסמתי. אני מאד אוהבת מוסיקה, אך לא יכולתי לסבול את החומר המודרני המוצע היום לנוער. הזול והצעקני, המלל המלנכולי חסר התוכן, מקצבים שדומה כאילו הם בוקעים היישר מן הג'ונגל. לפתע גיליתי משהו מסוג שאף פעם לא הכרתי. מוסיקה נעימה ועדינה, מלאה חמימות ורגש מחד - & ושמחה ורוח חיים מאידך. הטקסטים הלכוחים מכתבי הקודש והתפילות, רוויי אמונה ותקווה שכל כך חסרים היום בעולם שלנו. זה כבש אותי. מזה זמן רב שאני מטפחת בליבי חלום: בחתונה שלי, ישיר חרדי אוטנטי במקום כל האלו. יהיה זה חידוש מרענן, וכולם יהנו. מתוך אוסף הדיסקים העשיר שלי בחרתי את האיש החרדי שמצא חן בעיני יותר מכולם, והדבר הראשון שעשיתי למחרת האירוסין היה להתקשר אליך. ההורים שלי קצת הופתעו מן הרעיון

פרשת ואתחנן

החדשני, אך אני בתם יחידתם, יקירתם ומחמד עיניהם, בשבילי יעשו הכל. ואם אני רוצה טעם יהודי יותר, אמיתי יותר, לחתונה שלי - בבקשה, שיהיה כך. אז באמת תודה שהגעת", סיימה את המונולוג הנלהב "מי יודע, אולי הקהל יתלהב, והתקדים הזה יהיה סימן טוב להמשך..."

ההורים חייכו מאוזן לאוזן, ומנחם חש עצמו כאבל בין חתנים, ליבו שוקע בקרבו מרגע לרגע. ה"ברוך" הזה גדול מכפי שחשב. חתונה קונסרבטיבית, לא כשרה בכלל על פי ההלכה, ריקודים מעורבים רח"ל--- איך נפל לכאן בכלל!?

"הרשי לי לשאול אותך משהו", אמר בשקט. "מה העניין?" נדרכה הכלה.

"כאשר התקשרת להזמין אותי לחתונתך, האם שאלתי אותך בקשר... כלומר, אה... האם ביררתי אם האירוע יהיה מעורב".

"לא", נדהמה הכלה, "לא זכור לי שדברנו על כך". "את בטוחה? לא שאלתי אם תהיה כאן הפרדה?"

"ממש לא. למה אתה שואל?" החיוך נמחה משפתייה, למראה הצבע שאזל מפניו. ובכן, הרגע הקשה הגיע. ריבונו של עולם, אנא אני בא? איך אני הולך לבשר עכשיו לכלה המאושרת והנרגשת הזו ש... שאני לא יכול לשיר בחתונה שלה.

המקום היה לחרדת אלוקים. את מקום החיוכים הרחבים תפסו צעקות עד לב השמיים. ההורים, אדומי פנים ועיניהם רושפות אש, נופפו בידיהם בזעם. החתן שתק, חיוור והמום, והכלה... היא בכתה בכי המרורים, ודמעותיה מכתומות את שמלתה הזוהרת. מנחם ישב שם בשפתיים מלבינות, כשאש וגפרית ניתכות על ראשו. הוא חש רצון עז להצטרף לבכייה של הכלה. כפי שהבין מראש, להוותו, הג'נטלמנים המנומסים והמהוקצעים שקיבלו את פניו כמעט בלעווה חיים כאשר הבהיר להם שההלכה אוסרת עליו לחלוטין לשיר במקום בו מתקיימים ריקודים מעורבים. הוא ידע מספיק על התנועה הקונסרבטיבית אליה נקלע לגמרי בשוגג, כדי להבין עד כמה נושא "שוויון הזכויות" ו"מניעת אפליות" חרוט על דגלה בגאווה והתנשאות על האורתודוקסים "החשוכים והפנאטים" החיים כמו בימי הביניים. הוא לא יכול היה לבחור מקום גרוע יותר להסתבך בו בתקלה אשר כזו. איך יכול היה לשכוח דבר בסיסי כל כך? הן זהו הדבר הראשון שהוא דואג לברר כל אימת שמזמינים אותו להופיע במקום בלתי מוכר - האם האירוע יהיה כשר על פי כל כללי ההלכה ודרישות הצניעות. הוא יצטרך הרבה רחמי שמיים כדי לצאת מכאן בשלום. השאלה היא איזו כפרת עוונות יהיה עליו לעבור עד אז.

משניח גרונם של המחותנים הנרגזים ועיניה של הכלה כבר היו אדומות לחלוטין, הצליח מנחם לנצל רגע של הפוגה כדי להתקשר מן הטלפון הסולולרי אל הרב איתו הוא מתייעץ תמיד. "אין מה לעשות", אישר הרב בקול רך אך החלטי. "יש כאן משום סיוע לדבר עבירה בעניין חמור שבחמורים של "אביזרייהו" רח"ל. ואם מדובר בחתונה הנערכת על ידי רבאי קונסרבטיבי, הרי הבעיה חמורה בכפליים, משום שיש בזה מעין הכרה - ולו גם עקיפה - במעשי הזיוף והמרמה הנוראים שלהם, דבר הכרוך בחילול ה' חמור, ה' ישמור". מנחם נד בראשו בעוגמה, את זאת הבין כבר מעצמו. אך מה עושים עכשיו?

"ובכן, אם אכן היתה זו שגיאה שלך בכך שלא ביררת את העניין מראש, הרי שיהיה עליך לפצות אותם, אם אכן ידרוש זאת, ואני מניח שהם אכן ידרשו, ועוד איך... חזק ואמץ", הוסיף הרב בקול מעודד, מעט חיזוק לא יהיה מיותר עכשיו בסיטואציה הקשה הזו. "נקלעת אכן למצב לגמרי לא נעים ולא קל, זה ניסיון של פעם בחיים, ניסיון גדול מאד, אך אני בטוח בחסדי השי"ת שתעמוד בו בגאון, זכור יש קונה עולמו בשעה אחת..."

פרשת ואתחנן

בינתיים החליטו מארחיו המתוסכלים לנקוט בטקטיקה חדשה. עד מהרה הופיעה בחדר דמות מרשימה של גבר בגיל העמידה, מגולח למשעי ומחויט בקפידה. הנוכחים קיבלוהו בכבוד רב, והציגוהו לפני מנחם בתור ה"רב" של הקהילה.

מטעמי נימוס, אילץ מנחם את עצמו ללחוץ את ידו. סקירה חשאית לא העלתה ולו קצה זעיר של כיפה על קודקודו של הלה.

ליבו ניבא לו בעגמומיות כי עתה מצפה לו הרצאה ארוכה, אשר תעניק לו המחשה חיה לטיהור השרץ בק"ן טעמים מבית מדרשה של התנועה הקונסרבטיבית כ"פלורליזם" ו"ליברליזם", "שוויון זכויות" והתאמה לרוח הזמן. או, בתרגום חופשי לשפת בני אדם: איש הישר בעיניו יעשה. הוא לא טעה, כמובן. שעה ארוכה נאלץ לשבת ולהאזין לגיבובי הדברים, כשהוא אינו יודע אם לבכות או לצחוק. ה'רבאי' ערם את פלפוליו בלשון רהוטה ושפה עשירה ונמלצת. הוא יכול היה להיות משפטן מעולה. משסיים סוף סוף, ביקש באדיבות לדעת מה יש למנחם לומר על השיעור המאלף שהעניק לו בענייני נאורות וקידמה.

"הכל טוב ויפה", השיב מנחם בפשטות "מלבד בעיה בסיסית אחת. התורה משמיים היא, והלכותיה מחייבות כל יהודי, בכל עת ובכל שעה. בין אם זה קל ונוח ובין אם לאו. אם מדובר באיסור הלכתי מפורש, הרי שכל הטיעונים האחרים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא". עיניו של ה'רבאי' הוצפו בחרון. מזמן לא הושם כך ללעג ולקלס לעיני צאן מרעיתו.

"ובכן", מתאמץ לשלוט על קולו. "איך אתה מקבל אותו בלי לחשוב ובלי לשאול, ומבלי לתת לשום טיעון אינטלקטואלי והסבר הגיוני לחדור למוחך?"

"אין דת בעולם הדורשת כל כך הרבה לימוד ומחשבה, עיון והתעמקות בהלכותיה ומצוותיה, טעמיהן ומקורותיהן", השיב מנחם בשלווה אך בנחישות. "וזה, אם לא אכפת לך, מה שאני עושה שעות ארוכות ביום כשאני מתעמק בלימוד הגמרא, שהיא האתגר האינטלקטואלי הכי גדול שקיים בעולם, כפי שיכול לומר לך כל מי שהתנסה. אבל כל זה - רק לאחר שאני מקבל על עצמי עול מלכות שמיים ואת כל דרישות ההלכה, בין אם אני מבין אותן בשכלי ובין אם לא. הרי על כך התעטרו בני ישראל במדבר בשני כתרים, משהקדימו נעשה לנשמע". מנחם לא היה בטוח שה'רבאי' יודע בדיוק על מה הוא מדבר, אך זה האחרון כבר ויתר לחלוטין על מסיכת האדיבות הקודמת שלמראית עין. פניו אדמו מזעם, באיבה בלתי מוסתרת סינן מבין שיניו: "ובכן, אם את זה אתה לא מוכן להבין, אז נדבר איתך בשפה אחרת". הוא עזב את החדר בחרי אף, ואת מקומו תפסו שני עורכי דין מחברי הקהילה. הם התיישבו ממולו בפנים קשוחות ועיניים קרות כקרח. "ובכן, אם אתה מתעקש לעמוד על דעתך, עשה כרצונך. אנו נודה לך אם תואיל לשחרר אותנו מנוכחותך ולעלות על המטוס בחזרה לבניו יורק כמה שיותר מהר, אלא שזה יעלה לך ביוקר רב. עוד ניפגש בבית משפט. יהיה עליך לשלם את המחיר המלא על הפאנאטיות שלך. אנו נגיש נגדך תביעה משפטית שתוציא אותך נקי מכל נכסיך".

מנחם שמר על קור רוח. למזלו, הכין אותו הרב מראש לאפשרות כזו, ואף הדריך אותו איך לנהל עימהם את המשא ומתן.

"אני מסכים אתכם שעליי לפצות את המשפחה, ומוכן לעשות זאת. אך אם אתם מעוניינים דווקא להיפגש בבית המשפט, כדאי שתביאו בחשבון שגם אני אגיע לשם מלווה בעורך דין. לא יקשה עליי להוכיח לשופט כי אין המדובר בסתם גחמה פאנאטית שלי, כי אם באיסור מפורש, ידוע ומפורסם המגובה על ידי כל גדולי הפוסקים. אין זה סוד, אפילו בקרב הגויים, שיהודים חרדים מקפידים מאד על הפרדה מלאה בכל אירוע ציבורי. השופט עשוי אפילו לשאול אתכם מדוע לא חשבתם על כך מראש ולא דאגתם ליידע אותי לאן אני מוזמן. כידוע לכם, בקרב הציבור הכללי בארה"ב קיימת אהדה רבה וכבוד לשמירת המסורת,

פרשת ואתחנן

כך שיש סיכוי טוב שהשופט יקבל עמדה זו. הטענה הממשית היחידה שאתם יכולים לטעון נגדי תהיה מדוע לא ביררתי את העניין מראש, דבר שנבע משכחה או כפי שאפשר להגדיר זאת 'טעות אנוש'. ועל כך בית משפט עוד לא פוסק מיליונים. כך שאני חושב כי מוטב יהיה אם נגיע להסכמה כאן בינינו, מבלי להיגרר למערכת משפטית".

* * *

"בכמה אתה מוכן למכור לי אותה?" הפתיע הרב בשאלה כשהוא מחווה בידו לעבר פיסת הנייר עליה מספר בן חמש ספרות, אשר שימשה כקבלה על סכום הפיצויים ששילם מנחם אמש. מנחם פקח זוג עיניים נדהמות, עד שקלט את חיוכו הרחב של הרב. "הבעיה היא, שכל חמודות תבל לא ישוו את ערכה של פיסת נייר זו. לא יכולת להכין לך צידה לדרך טובה יותר לאחר מיהא ועשרים. היתה לך הזכות לגרום לקידוש ה' גדול מאד, ולקיים את המצווה של "ואהבת את אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". מנחם נד בראשו, אך מבטו היה עדיין מוטרד.

"מה העניין?" שאל הרב רכות. "זה לא ההפסד הכספי שמטריד אותי. באמת שלא. מדובר אמנם בסכום עתק עבורי, אך כסף בא וכסף הולך, על דברים שהם בגדר של אביזרייהו ד'הרג ועל יעבור' שווה לשלם כל סכום שבעולם. וכל הביזיונות שספגתי שם - נו, שיהיה לכפרת עוונות. צערה הגדול של הכלה, זה מה ששובר את ליבי. היא לא היתה אשמה, היא בת ישראל תמימה, תינוק שנשבה, אשר בסך הכל רצתה לתת צביון מעט יותר יהודי לחתונה שלה, מבלי להעלות בדעתה איזו תסבוכת תיגרם כתוצאה מכך. והרי מגלגלים זכות על ידי זכאי, וגם ההפך, חלילה. במה חטאתי שנגזר עליי לגרום עוגמת נפש שכזו לכלה ביום חופתה." הרב נשא אליו את עיניו המאירות. "גם עבודה זוהי זכות שתשפיע עליה ברבות הימים".

* * *

"שלום, כאן גברת סנדר משיקגו. האם כבודו זוכר אותי." "שמך מוכר לי מאד", הודה מנחם, "התואילי לרענן את זכרוני?" "ובכן, את החתונה שלי אתה בוודאי זוכר..."

"אווה, בוודאי!" כזה דבר לא שוכחים עד מיהא ועשרים... בכי התמרורים של הכלה ביום חופתה עודנו חי בזיכרונו כאילו היה זה רק אתמול. "אני מקווה שהצלחת כבר לסלוח לי", אמר בזהירות. "ההורים שלי עדיין לא. אבל אני... ובכן, זה כבר סיפור אחר, אם עיתותיך בידיך כדי לשמוע אותו". "בוודאי!" מנחם היה אחוז סקרנות.

"ובכן, כך. בהתחלה זה באמת היה קשה. לא היה זה כל כך הכעס, כמו האכזבה, עמוקה וצורבת. אך עם הזמן החלה להחליף את מקומם תחושה עמוקה של... התפעלות, שהלכה וגברה ככל שחשבתי על כך יותר. את הורי לא יכולתי לשתף בתחושותיי אלו, הם היו כעוסים מדי. אך אצל בעלי הצעיר, מצאתי אוזן קשבת. בעצם, כך גילינו בתדהמה, גדלנו בקהילה שמליצות ודברי גבוהה גבוהה נישאו שם ברמה ובאין ספור דרשות, על מוסר וערכים ויושר ומצפון ומה לא. אך מעולם, אבל באמת מעולם, לא פגשנו שם ולו בן אדם אחד שיהיה מוכן לוותר למען עקרונותיו על... דולר אחד. הכל היה טוב ויפה, עד אשר נגעו הדברים לנוחותו האישית ותועלתו הפרטית של מישוהו. או אז התגלו, מתחת לפני השטח או מעליו - מידות רעות ואגוצנטריות, תככים ושנאה ועוד גילויים מכוערים, למן ראשי ה'רבאיים' ועד אחרון החברים. ההלכה היהודית - אין צורך לומר - היתה שם כמין... פלסטלינה, שאפשר ללוש אותה ולעצב אותה בהתאם לרצון איש ואיש. כל אחד מוזמן לאמץ מה שמוצא חן בעיניו, ומה שלא - אפשר להשליך מן החלון, ואיש לא

פרשת ואתחנן

יאמר לו מה לעשות. זה נוח מאד למי שמחפש לו חיים קלים, בלי עודף נקיפות מצפון, אך לאנשים קצת יותר חושבים - הסתירות הפנימיות וחוסר העקביות מעוררים הרבה תמיהות ותחושה פנימית עמוקה שמאחורי כל המילים היפות מסתתר בלוף אחד גדול. ואז מופיע לפתע מישהו, ומצהיר בראש מורם ובלי לחשוש מאיש, כי התורה משמיימת היא והלכותיה שרירות וקיימות בין אם אנו מבינים אותן ובין אם לא, אם זה קל ואם זה קשה. ובאה הצהרה זו, ומוטטה כמגדל קלפים את כל הבניינים שבנו ה'רבאייס' שלנו באוויר בפלפוליהם והתפתלויותיהם. משום האמת שבה, שהייתה בפנינו ללא רחם. ואז התחלנו, בעלי ואני, שואלים את עצמנו מה יש בה, בהלכה יהודית זו, שאלו האוחזים בה מוכנים להפסיד הון תועפות, לספוג עוגמת נפש שכזו, להצטער באמת ובתמים בצערנו - ובלבד שלא לזוז ממנה. ואז התחלנו לגשש, להתעניין, לקרוא ספרים, להאזין להרצאות ולחפש כל חומר אפשרי שיעשיר את ידיעותינו על ההלכה, פרטיה וטעמיה. וכך מצאנו את עצמנו מתחילים לשמור שבת, כשרות, ועוד עניינים בסיסיים שגורו זה את זה. אנו עדיין בהתחלת הדרך, פסיעותינו איטיות ומהוססות, אך אנו מרגישים שאנו בכיוון הנכון". מנחם היה המום מכדי להגיב.

"אלא שעליי לומר לך, כי אנו עדיין איננו מוותרים... אתמול, חגגנו בשעה טובה ומוצלחת את ברית המילה של בננו בכורנו".
"אווה, מזל טוב!"

"תודה, תודה. מן הידע שרכשנו בשנה האחרונה, למדנו לדעת כי עלינו לערוך עבורו גם 'פדיון הבן'. ובכן, אם לא בחתונה - נשמח אם תכבד אותנו בהשתתפותך לפחות הפעם... אל תדאג - אנחנו כבר יודעים בדיוק מה נדרש. הזמנו אולם כשר למהדרין, הישיבה תהיה נפרדת לחלוטין - תוכל לשיר שם בלי כל חשש!"